MARTÍN MARTÍN

# CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL VERICA TRSTENJAK prezentate la 7 mai 2009 [1]

## Cuprins

I — Introducere . . . . . I - 11942

II — Cadrul juridic . . . . . I - 11943

A — Dreptul comunitar . . . . . I - 11943

1. Tratatul CE . . . . . I - 11943

2. Directiva 85/577 . . . . . I - 11944

B — Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene . . . . . I - 11946

C — Dreptul național . . . . . I - 11947

III — Situația de fapt, acțiunea principală și întrebarea preliminară . . . . . I - 11948

IV — Procedura în fața Curții . . . . . I - 11949

V — Argumentele părților . . . . . I - 11950

VI — Aprecierea avocatului general . . . . . I - 11954

A — Introducere . . . . . I - 11954

B — Aprecierea întrebării preliminare . . . . . I - 11955

1. Considerații introductive privind întrebarea preliminară . . . . . I - 11955

a) Dispoziții ale dreptului comunitar a căror interpretare este solicitată de instanța de trimitere . . . . . I - 11955

b) Probleme invocate în întrebarea preliminară . . . . . I - 11957

2. Nulitatea relativă a contractului este o măsură adecvată în sensul articolului 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577? . . . . . I - 11958

1 — Limba originală: slovena.

3. Regulă generală: în dreptul comunitar nu există nicio obligație generală privind aprecierea din oficiu . . . . . I - 11962

4. Excepție de la regula generală: jurisprudența privind Directiva 93/13 și Directiva 87/102 . . . . . I - 11963

a) Jurisprudența privind Directiva 93/13 . . . . . I - 11963

b) Jurisprudența privind Directiva 87/102 . . . . . I - 11965

5. Transpunerea jurisprudenței referitoare la Directivele 93/13 și 87/102 în prezenta cauză . . . . . I - 11965

6. Drept sau obligație a instanței naționale de a acționa *ex officio*? . . . . . I - 11973

C — Concluzie . . . . . I - 11974

VII — Concluzie . . . . . I - 11975

## I — Introducere

1. Prezenta cauză ridică problema dacă o instanță națională poate să acționeze din oficiu și să constate nulitatea unui contract încheiat în afara unui spațiu comercial, întrucât consumatorul nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia contractul, deși dreptul național aplicabil nu o autorizează să acționeze din oficiu, ci, dimpotrivă, impune consumatorului care nu a primit această informație să solicite constatarea nulității contractului. Această cauză se referă la interpretarea dispozițiilor tratatului privind protecția consumatorilor și a articolului 4 al treilea paragraf din Directiva Consiliului 85/577/CEE din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale [2] (denumită în continuare „Directiva 85/577”), în temeiul căruia statele membre trebuie să garanteze măsuri adecvate pentru protecția consumatorilor în situația în care aceștia nu au fost informați despre dreptul acestora de a rezilia contractul.

2. În privința contractelor care sunt încheiate în afara spațiilor comerciale, pentru protecția consumatorilor este crucial ca aceștia nu numai să aibă dreptul de a rezilia un astfel de contract, ci și să fie corect informați despre dreptul acestora și să se garanteze măsuri adecvate și eficace în cazul în care această informație nu a fost furnizată consumatorilor. Astfel, în situația în care un consumator încheie un asemenea contract, adesea nu

2 — JO L 372, 31.12.1985, p. 31, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 188.

este în măsură să aprecieze în mod obiectiv toate consecințele pe care le va avea pentru el acest contract. Întrucât în cadrul contractului consumatorul reprezintă partea cea mai defavorizată, în cauza în speță va trebui să se aprecieze dacă pentru protecția efectivă a drepturilor sale este necesar ca instanța națională, în litigiile cu privire la astfel de contracte, să garanteze din oficiu respectarea acestor drepturi.

(t) o contribuție la întărirea protecției consumatorilor;

[…]”

**II — Cadrul juridic**

4. Potrivit dispozițiilor articolului 95 CE:

A — *Dreptul comunitar*

„[…]

1. Tratatul CE

3. Articolul 3 CE prevede:

(3) În formularea propunerilor prevăzute la alineatul (1) în domeniul sănătății, securității, protecției mediului și protecției consumatorilor, Comisia pornește de la premisa asigurării unui nivel ridicat de protecție, ținând seama în special de orice evoluție nouă, întemeiată pe fapte științifice. În cadrul atribuțiilor ce le revin, Parlamentul European și Consiliul depun eforturi, de asemenea, pentru realizarea acestui obiectiv.

„(1) În vederea realizării scopurilor prevăzute la articolul 2, acțiunea Comunității presupune, în condițiile și în conformitate cu termenele prevăzute de prezentul tratat:

[…]

[…]”

5. Potrivit articolului 153 CE:

„(1) Pentru a promova interesele consumatorilor și pentru a asigura un nivel ridicat de protecție a consumatorilor, Comunitatea contribuie la protecția sănătății, a siguranței și a intereselor economice ale consumatorilor, precum și la promovarea dreptului acestora la informare, educare și organizare în vederea apărării intereselor lor.

(2) Cerințele din domeniul protecției consumatorilor se iau în considerare în definirea și punerea în aplicare a celorlalte politici și acțiuni ale Comunității.

(3) Comunitatea contribuie la realizarea obiectivelor menționate la alineatul (1) prin:

(a) măsuri pe care le adoptă pentru punerea în aplicare a articolului 95 în cadrul realizării pieței interne;

(b) măsuri care sprijină și completează politica dusă de statele membre și care asigură continuarea acesteia.

(4) Consiliul, hotărând în conformitate cu procedura prevăzută la articolul 251 și după consultarea Comitetului Economic și Social, adoptă măsurile prevăzute la alineatul (3) litera (b).

(5) Măsurile adoptate în temeiul alineatului (4) nu pot împiedica un stat membru să mențină sau să stabilească măsuri de protecție mai stricte. Aceste măsuri trebuie să fie compatibile cu prezentul tratat. Acestea sunt notificate Comisiei.”

2. Directiva 85/577

6. Al patrulea, al cincilea și al șaselea considerent ale Directivei 85/577 prevăd:

„întrucât contractele încheiate în afara spațiilor comerciale ale comerciantului se caracterizează prin faptul că inițiativa negocierilor contractuale îi aparține, de obicei, comerciantului, iar consumatorul nu este pregătit pentru aceste negocieri sau nu se așteaptă la acestea; întrucât, adeseori, consumatorul nu poate compara calitatea și prețul ofertei cu alte oferte; întrucât acest element

surpriză există în general nu numai în contractele încheiate la domiciliul clientului, ci și în alte forme de contract încheiate de comerciant în afara spațiilor comerciale;

întrucât trebuie să i se dea consumatorului dreptul de a rezilia [3] contractul într-un interval de cel puțin șapte zile, pentru a i se oferi posibilitatea de a evalua obligațiile care decurg din contract;

întrucât trebuie luate măsuri corespunzătoare pentru a se asigura informarea consumatorului, în scris, cu privire la această perioadă de reflecție."

7. Articolul 1 alineatul (1) din Directiva 85/577 prevede:

„Prezenta directivă se aplică tuturor contractelor în temeiul cărora un comerciant furnizează bunuri sau servicii unui consumator și care sunt încheiate:

[…]

— în timpul unei vizite a comerciantului:

(i) la domiciliul consumatorului sau la domiciliul altui consumator;

[…]

în cazul în care vizita nu se efectuează la cererea expresă a consumatorului."

3 — În ceea ce privește noțiunile „reziliere" și „renunțare", arătăm că Directiva 85/577 utilizează ambele expresii, și anume la articolul 4 primul paragraf vorbește despre „dreptul de a rezilia" al consumatorului („*Widerrufsrecht*", „*right of cancellation*", „*derecho de rescisión/a rescindir*"), în timp ce, potrivit articolului 5 alineatul (1), consumatorul are „*dreptul de a renunța la efectele angajamentului său*" („*das Recht, von der eingegangenen Verpflichtung zurückzutreten*", „*right to renounce the effects of his undertaking*", „*derecho de renunciar a los efectos de su compromiso*"). În ceea ce privește versiunea lingvistică germană a Directivei 85/577, arătăm că, la al patrulea considerent, aceasta folosește aceeași expresie ca la articolul 5 alineatul (1) („*das Recht, […] zurückzutreten*"). Analiza comparativă a noțiunilor „reziliere" și „renunțare" ar depăși limitele analizei din prezentele concluzii întrucât efectele sale juridice sunt determinate de dreptul național; arătăm numai că în prezentele concluzii nu vom folosi ambele expresii, ci numai pe cea de „reziliere a contractului".

8. În temeiul articolului 4 din Directiva 85/577:

„În cazul tranzacțiilor menționate la articolul 1, comerciantul trebuie să informeze în scris consumatorul despre dreptul acestuia de a rezilia contractul în termenul stabilit la articolul 5, precum și numele și adresa persoanei față de care își poate exercita acest drept.

Această notificare este datată și menționează informațiile care să permită identificarea contractului. Aceasta este furnizată consumatorului în cazurile:

(a) prevăzute la articolul 1 alineatul (1), în momentul încheierii contractului;

(b) prevăzute la articolul 1 alineatul (2), până în momentul încheierii contractului;

(c) prevăzute la articolul 1 alineatul (3) și articolul 1 alineatul (4), în cazul în care oferta este făcută de consumator.

Statele membre se asigură că legislația națională în domeniu prevede măsuri adecvate privind protecția consumatorului în cazurile în care nu este furnizată informația prevăzută de prezentul articol.”

9. Potrivit articolului 5 din Directiva 85/577:

„(1) Consumatorul are dreptul de a renunța la efectele angajamentului său prin expedierea unei notificări într-un termen de cel puțin [4] șapte zile de la data la care a primit informația menționată la articolul 4, în conformitate cu procedura prevăzută de legislația națională. Este suficient ca notificarea să fie trimisă înaintea expirării acestui termen.

(2) Notificarea are ca efect eliberarea consumatorului de orice obligație care decurge din contractul reziliat.”

B — *Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*

10. Articolul 38 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene [5] (denumită în

4 — Această notă de subsol se referă numai la versiunea în limba slovenă a prezentelor concluzii.

5 — Carta a fost promulgată oficial pentru prima dată la 7 decembrie 2000 la Nisa (JO 2000, C 364, p. 1) și ulterior, încă o dată, la 12 decembrie 2007 la Strasbourg (JO 2007, C 303, p. 1).

continuare „Carta”), intitulat „Protecția consumatorului”, prevede:

„Politicile Uniunii asigură un nivel ridicat de protecție a consumatorilor.”

C — *Dreptul național*

11. În Spania, Directiva 85/577 a fost transpusă în dreptul național prin Legea 26/1991 din 21 noiembrie 1991 privind contractele încheiate în afara spațiilor comerciale [6] (denumită în continuare „Legea 26/1991”).

12. În temeiul articolului 3 din Legea 26/1991:

„1. Contractul, respectiv oferta contractuală prevăzute la articolul 1 trebuie încheiate în scris, în dublu exemplar, însoțite de un document de revocare [7] și trebuie datate și să poarte semnătura olografă a consumatorului.

2. Documentul contractual trebuie să conțină, cu caractere vizibile situate imediat deasupra locului rezervat pentru semnătura consumatorului, o mențiune clară și exactă privind dreptul acestuia din urmă de revocare a consimțământului dat, precum și condițiile și consecințele exercitării acestui drept.

3. Documentul de revocare trebuie să cuprindă, în mod foarte vizibil, mențiunea «document de revocare» și să indice numele și adresa persoanei căreia trebuie să îi fie transmis, precum și elementele care să permită identificarea contractului și a contractanților.

4. După semnare, întreprinzătorul sau persoana care acționează pe seama sa îi remite consumatorului unul din exemplarele contractului, precum și documentul de revocare.

5. Întreprinzătorul are obligația să dovedească îndeplinirea obligațiilor la care face trimitere acest articol.”

6 — Ley 26/1991, de 21 de noviembre, sobre contratos celebrados fuera de los establecimientos mercantiles, *Boletín Oficial del Estado* (BOE), 26.11.1991, nr. 283/1991.

7 — Legea 26/1991 folosește expresia „revocación”.

13. Articolul 4 din Legea 26/1991 reglementează consecințele nerespectării condițiilor enumerate la articolul 3 și prevede:

„Contractul încheiat sau oferta prezentată cu încălcarea condițiilor stabilite la articolul precedent poate fi anulată la cererea consumatorului.

Întreprinzătorul nu poate în niciun caz să invoce cauza de nulitate, cu excepția situației în care neîndeplinirea obligațiilor se datorează exclusiv consumatorului."

14. Potrivit articolului 9 din Legea 26/1991:

„Consumatorul nu poate renunța la drepturile conferite prin prezenta lege. Cu toate acestea, clauzele contractuale care sunt mai favorabile consumatorului sunt considerate valide."

## III — Situația de fapt, acțiunea principală și întrebarea preliminară

15. La 20 mai 2003, doamna Eva Martín Martín a semnat la domiciliul său un contract cu un reprezentant al întreprinderii EDP Editores S. L. (denumită în continuare „EDP") având ca obiect cumpărarea a cincisprezece cărți, a cinci DVD-uri, precum și a unui cititor DVD [8]. Aceste produse i-au fost livrate la 2 iunie 2003. Prețul de vânzare se ridica la 1 909 euro, din care doamna Eva Martín Martín a plătit 47,48 euro, diferența în sumă de 1 861,52 euro rămânând neplătită.

16. Întrucât EDP nu a primit plata mărfii livrate, această societate a solicitat la Juzgado de Primera Instancia numero Uno de Salamanca emiterea unei somații de plată împotriva doamnei Eva Martín Martín, prin intermediul căreia a solicitat plata sumei de 1 861,52 euro și a dobânzilor legale de întârziere. Doamna Eva Martín Martín a introdus la Audiencia Provincial de Salamanca (denumită în continuare „instanța de trimitere") o acțiune împotriva hotărârii din 14 iunie 2007 prin care era obligată să plătească suma reclamată.

17. În cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare, instanța de trimitere apreciază că

8 — Precizăm că partenerul necăsătorit al doamnei Eva Martín Martín, domnul Juan Caballo Bueno, este menționat în calitate de cumpărător în contract, însă doamna Eva Martín Martín este persoana care a semnat. Așadar, pe parcursul întregii proceduri în fața instanțelor spaniole, doamna Eva Martín Martín a fost considerată unica parte contractantă.

acest contract în litigiu ar putea fi declarat nul întrucât consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de a rezilia contractul într-un termen de șapte zile de la primirea mărfii și despre condițiile și consecințele exercitării acestui drept. Instanța de trimitere subliniază de asemenea că, nici în fața primei instanțe, nici în timpul procedurii de apel, consumatorul nu a solicitat constatarea nulității contractului.

18. Instanța de trimitere arată în această privință că, în temeiul dreptului spaniol – mai exact al articolului 4 din Legea 26/1991 – consumatorul trebuie să solicite constatarea nulității contractului la încheierea căruia nu a fost respectată cerința potrivit căreia consumatorul trebuie să fie informat despre dreptul său de reziliere. Dreptul spaniol de reglementare a procedurilor civile aplică în plus principiul numit al „disponibilității" („principio de rogación"), motiv pentru care instanța nu poate să aprecieze din oficiu situația de fapt, probele și pretențiile pe care nu au fost invocate de părți. Instanța de trimitere dorește să se stabilească, în consecință, dacă, pentru a se pronunța în această cauză, trebuie să țină seama numai de motivele invocate de părți în cadrul procedurii de apel sau dacă Directiva 85/577 o autorizează să constate din oficiu nulitatea contractului.

19. În aceste condiții, prin ordonanța din 20 mai 2008, instanța de trimitere a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Articolul 153 CE coroborat cu articolele 3 CE și 95 CE, cu articolul 38 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și cu Directiva 85/577/CEE a Consiliului din 20 decembrie 1985 privind protecția consumatorilor în cazul contractelor negociate în afara spațiilor comerciale, în special cu articolul 4 din aceasta, trebuie să fie interpretat în sensul că permite instanței care judecă un apel formulat împotriva unei hotărâri pronunțate în primă instanță să declare din oficiu nulitatea unui contract care intră în domeniul de aplicare al directivei menționate anterior în cazul în care nulitatea respectivă nu a fost invocată în niciun moment în apărare de către consumatorul pârât în procedura somației de plată, nici în ședință, nici în apel?"

## IV — Procedura în fața Curții

20. Ordonanța de trimitere a fost primită la Curte la 26 mai 2008. În cursul procedurii scrise, au depus observații EDP, guvernele spaniol și austriac, precum și Comisia. În cadrul ședinței din 12 martie 2009, EDP, guvernul spaniol, guvernul ceh – care nu depusese observații scrise – și Comisia au

prezentat observații orale și au răspuns la întrebările Curții.

## V — Argumentele părților

21. *EDP* apreciază că articolul 4 din Directiva 85/577 nu poate fi interpretat în sensul că autorizează instanța națională să constate din oficiu nulitatea unui contract încheiat cu un consumator în afara spațiilor comerciale, dacă nu a fost invocată nulitatea acestuia de consumatorul menționat.

22. În argumentația sa, EDP subliniază că, în temeiul articolului 4 din Directiva 85/577, statele membre trebuie să garanteze în legislația lor națională măsuri adecvate de protecție a consumatorilor și că niciun articol din directivă nu prevede că instanța poate constata din oficiu nulitatea, dacă nu a fost invocată de consumator. Legislația spaniolă relevantă [9], care prevede că necesitatea solicitării de către consumator a constatării nulității contractului, nu este așadar, în opinia sa, contrară articolului 4 din Directiva 85/577, ci, dimpotrivă, protejează cu strictețe dreptul consumatorilor. EDP consideră că, în această privință, trebuie să se constate dacă o dispoziție națională nu face ca, în practică, exercitarea drepturilor conferite prin ordinea juridică comunitară să fie imposibilă sau excesiv de dificilă [10].

23. EDP arată în plus că dreptul spaniol face diferență între nulitatea relativă și nulitatea absolută. Aceasta subliniază că eventuala nulitate a contractelor încheiate în afara spațiilor comerciale este o nulitate relativă, a cărei constatare trebuie întotdeauna să fie solicitată de o parte. Dacă este vorba despre o nulitate absolută, în temeiul dreptului spaniol, acțiunea în constatarea nulității nu se prescrie și poate fi introdusă de asemenea de un terț; în plus, această nulitate poate fi constatată din oficiu de instanță.

24. *Guvernul spaniol* apreciază că articolul 4 din Directiva 85/577 nu ar putea fi interpretat în mod necesar în sensul că autorizează instanța națională să constate din oficiu nulitatea contractelor încheiate în afara spațiilor comerciale, în cazul în care consumatorul nu a invocat nulitatea contractului în niciun moment în timpul procedurii.

25. Guvernul spaniol apreciază că nivelul de protecție pe care Legea 26/1991 o conferă consumatorilor satisface în întregime cerin-

9 — EDP apreciază că în prezenta cauză trebuie să se aplice Decretul regal din 16 noiembrie 2007 (Real Decreto Legislativo 1/2007, de 16 de noviembre), prin care s-a abrogat Legea 26/1991. Astfel cum afirmă guvernul spaniol (a se vedea nota de subsol 11 din prezentele concluzii), în prezenta cauză se aplică însă Legea 26/1991 care era în vigoare la data situației de fapt.

10 — EDP invocă în această privință Hotărârea din 14 decembrie 1995, Peterbroeck (C-312/93, Rec., p. I-4599, punctul 14).

țele Tratatului CE și pe cele ale Directivei 85/577, motiv pentru care această lege transpune, în opinia sa, în întregime și în mod corect, dispozițiile Directivei 85/577 în ordinea juridică spaniolă [11]. Articolul 4 din Legea 26/1991 îi acordă consumatorului o protecție adecvată datorită dispoziției potrivit căreia consumatorul poate solicita să se constate nulitatea contractului, dacă nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia contractul. Guvernul spaniol afirmă că obligația statelor membre ce decurge din articolul 4 din Directiva 85/577 – în temeiul căreia acestea trebuie să vegheze ca legislația lor națională să prevadă măsuri adecvate pentru protecția consumatorilor – poate fi îndeplinită în diferite moduri, unul dintre acestea fiind cel de a-i da consumatorului posibilitatea de a solicita constatarea nulității. Alegerea modului în care această protecție a consumatorilor va fi asigurată este rezervată, în opinia guvernului spaniol, ordinii juridice interne a fiecărui stat membru.

26. Guvernul spaniol afirmă că din jurisprudența Curții referitoare la Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii [12] (denumită în continuare „Directiva 93/13”) reiese că instanța trebuie să aibă posibilitatea să constate din oficiu nulitatea clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, dacă este vorba despre protecția ordinii publice. Acesta face trimitere la cauzele Océano Grupo [13], Cofidis [14] și Mostaza Claro [15]. Deși în prezenta cauză textul relevant nu este Directiva 93/13, ci Directiva 85/577, guvernul spaniol consideră că și această jurisprudență trebuie să fie luată în considerare pentru aprecierea acestei cauze în temeiul Directivei 85/577. Cu toate acestea, în opinia guvernului spaniol, trebuie să se determine dacă prezenta cauză se referă la o chestiune de ordine publică.

27. *Guvernul austriac* consideră că articolul 4 din Directiva 85/577 trebuie interpretat în sensul că nu le impune statelor membre ca instanțele lor să constate din oficiu nulitatea contractelor încheiate în afara spațiilor comerciale, fără invocarea nulității de către consumator în cadrul procedurii în fața instanței naționale.

28. Guvernul austriac afirmă că din articolul 4 din Directiva 85/577 nu se poate deduce că acest contract era deja nul întrucât întreprinzătorul nu l-a informat pe consumator despre dreptul său de reziliere. Spre deosebire de această directivă, articolul 6 alineatul (1) din

11 — Guvernul spaniol afirmă de asemenea că în dreptul spaniol Legea 26/1991 a fost înlocuită prin Decretul regal 1/2007 din 16 noiembrie 2007 (Real Decreto Legislativo 1/2007, de 16 de noviembre), dar că, la momentul desfășurării faptelor, Legea 26/1991 era încă în vigoare.

12 — JO 1993, L 95, p. 29, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 273.

13 — Hotărârea din 27 iunie 2000, Océano Grupo Editorial și Salvat Editores (C-240/98-C-244/98, Rec., p. I-4941).

14 — Hotărârea din 21 noiembrie 2002, Cofidis (C-473/00, Rec., p. I-10875).

15 — Hotărârea din 26 octombrie 2006, Mostaza Claro (C-168/05, Rec., p. I-10421).

Directiva 93/13 arată în mod expres că „[s]tatele membre stabilesc că clauzele abuzive utilizate într-un contract […] nu creează obligații pentru consumator […]”. Articolul 4 din Directiva 85/577 prevede numai că „[s]tatele membre se asigură că legislația națională în domeniu prevede măsuri adecvate privind protecția consumatorului”. Guvernul austriac afirmă că în absența reglementării comunitare și în conformitate cu jurisprudența constantă, revine ordinii juridice din fiecare stat membru atribuția de a stabili modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului comunitar [16].

29. Guvernul austriac subliniază de asemenea că statele membre pot – în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de reziliere – să prevadă alte măsuri adecvate și citează cu titlu de exemplu că acest consumator poate să rezilieze contractul fără limită în timp [17]; o altă măsură posibilă ar putea fi o obligație a instanțelor de a informa consumatorul despre dreptul său de reziliere. Constatarea din oficiu a nulității nu reprezintă, așadar, decât una dintre posibilitățile de care dispun statele membre pentru a proteja consumatorii în sensul articolului 4 din Directiva 85/577.

30. Guvernul austriac apreciază, în consecință, că articolul 4 din Directiva 85/577 nu impune statelor membre ca instanțele lor să constate din oficiu nulitatea unui contract, în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de reziliere.

31. *Comisia* apreciază, dimpotrivă, că Directiva 85/577 trebuie interpretată în sensul că instanța națională trebuie – în cazul în care contractul a fost încheiat cu încălcarea obligației privind informarea consumatorului despre dreptul său de a rezilia contractul – să constate din oficiu această încălcare și, prin urmare, nulitatea contractului, deși consumatorul nu a invocat nulitatea contractului. Potrivit Comisiei, posibilitatea consumatorului de a solicita constatarea nulității contractului dacă nu a fost informat despre dreptul său de a rezilia contractul nu este o măsură adecvată de protecție a consumatorului în sensul articolului 4 din Directiva 85/577. Aceasta afirmă că se menține riscul în care consumatorul să nu își cunoască drepturile și, în consecință, să nu le invoce.

32. Comisia adaugă că, în temeiul jurisprudenței constante a Curții, în cazul în care într-un domeniu determinat nu există o reglementare comunitară, modalitățile procedurale exacte de protecție a drepturilor pe care dreptul comunitar le conferă persoanelor sunt determinate de ordinea juridică internă a

16 — Guvernul austriac face trimitere cu această ocazie la Hotărârea din 16 decembrie 1976, Rewe-Zentralfinanz și Rewe-Zentral (33/76, Rec., p. 1989, punctul 5), și la Hotărârea din 13 martie 2007, Unibet (C-432/05, Rep., p. I-2271, punctul 39).

17 — Guvernul austriac invocă în acest context Hotărârea din 13 decembrie 2001, Heininger (C-481/99, Rec., p. I-9945).

fiecărui stat membru, în conformitate cu principiul autonomiei procedurale a statelor membre, însă numai dacă aceste norme nu sunt mai puțin favorabile decât cele care reglementează acțiuni similare din dreptul intern (principiul echivalenței) și dacă acestea nu fac practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică comunitară (principiul efectivității) [18]. Comisia consideră de asemenea că instanțele naționale nu pot acționa din oficiu decât în cazuri excepționale și în interes public [19].

33. Cu toate acestea, Comisia afirmă că, în jurisprudența privind Directiva 93/13, Curtea a statuat deja că o instanță națională poate să aprecieze din oficiu dacă se află în prezența unor clauze abuzive în contracte încheiate cu consumatori [20]. În plus, Curtea a hotărât de asemenea, în ceea ce privește Directiva 87/102/CEE a Consiliului din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum [21] (denumită în continuare „Directiva 87/102"), că instanța națională are posibilitatea să se asigure din oficiu ca unele drepturi ale consumatorului să poată fi exercitate în privința persoanei care acordă creditul [22]. Comisia apreciază că această jurisprudență se poate aplica prin analogie la interpretarea Directivei 85/577.

34. În cadrul ședinței, Comisia a adăugat că celelalte măsuri – de exemplu sancțiunile administrative, posibilitatea de a rezilia contractul fără limită în timp sau obligația instanțelor de a informa consumatorul despre dreptul său de reziliere – nu sunt adecvate pentru a proteja consumatorul. Desigur, sancțiunile administrative pot să aibă un efect descurajator, însă nu sunt destinate protecției consumatorului individual; posibilitatea, fără limită în timp, de a rezilia contractul nu este o măsură adecvată întrucât se menține un risc al necunoașterii drepturilor de către consumator; cu toate acestea, obligația instanțelor de a informa consumatorul despre dreptul său de reziliere depinde de faptul că dispozițiile procedurale naționale permit sau nu permit o astfel de posibilitate. În sfârșit, Comisia afirmă că, ținând seama de faptul că, în unele cazuri, consumatorul va dori să mențină contractul în vigoare, va trebui să aibă posibilitatea de a se opune constatării nulității și că, în asemenea cazuri, contractul va continua să îi fie opozabil.

18 — Comisia invocă în această privință Hotărârea din 14 decembrie 1995, van Schijndel și van Veen (C-430/93 și C-431/93, Rec., p. I-4705, punctul 17), Hotărârea din 9 decembrie 2003, Comisia/Italia (C-129/00, Rec., p. I-14637, punctul 25), Hotărârea din 7 iunie 2007, van der Weerd și alții (C-222/05-C-225/05, Rep., p. I-4233, punctul 28), și Hotărârea din 26 octombrie 2006, Mostaza Claro (C-168/05, Rec., p. I-10421, punctul 24).

19 — Comisia face trimitere în această privință la Hotărârile citate la nota de subsol 18, van Schijndel (punctul 21) și van der Weerd (punctul 35).

20 — Comisia citează în această privință Hotărârea Océano Grupo (citată la nota de subsol 13, punctul 28), Hotărârea Cofidis (citată la nota de subsol 14, punctul 32) și Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15, punctul 27).

21 — JO 1987, L 42, p. 48, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 252. Arătăm că această directivă a fost abrogată de Directiva 2008/48/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23 aprilie 2008 privind contractele de credit pentru consumatori și de abrogare a Directivei 87/102/CEE a Consiliului (JO 2008, L 133, p. 66, rectificare în JO 2008, L 207, p. 14).

22 — Comisia citează în acest context Hotărârea din 4 octombrie 2007, Rampion și Godard (C-429/05, Rep., p. I-8017).

35. *Guvernul ceh*, care nu prezentase observații scrise, a arătat în cadrul ședinței că nu era de acord cu punctul de vedere al Comisiei și că, în opinia sa, Directiva 85/577 nu poate fi interpretată în sensul că instanța națională poate constata din oficiu nulitatea contractelor încheiate în afara spațiilor comerciale în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia acest contract.

36. Guvernul ceh invocă trei motive în susținerea punctului său de vedere. Ca prim motiv arată că o constatare din oficiu a nulității aduce atingere dreptului consumatorului de a hotărî el însuși dacă va menține contractul în vigoare sau nu îl va menține; astfel, în temeiul articolului 5 din Directiva 85/577 numai consumatorul are dreptul să rezilieze contractul. Deși consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de reziliere, acest drept nu încetează întrucât din articolul 5 din Directiva 85/577 rezultă că termenul de reziliere al contractului nu începe să curgă decât de la informarea consumatorului despre acest drept. Guvernul ceh invocă un al doilea motiv în sensul că statele membre au competența exclusivă în domeniul procedurii civile; există competență împărțită numai în domeniul cooperării judiciare în materie civilă și numai în situația în care este vorba despre cauze care prezintă elemente transfrontaliere. În opinia acestui guvern se poate ridica problema dacă articolul 94 CE (fostul articol 100 CE) pe baza căruia a fost adoptată Directiva 85/577, poate fi utilizat pentru adoptarea de măsuri care intervin în domeniul de competență exclusivă al statelor membre. Acest guvern consideră că este necesar ca, la aprecierea acestui aspect, să se țină seama de principiul proporționalității. Guvernul ceh afirmă, în al treilea motiv, că jurisprudența referitoare la alte directive din domeniul protecției consumatorilor, în privința cărora Curtea a recunoscut deja că instanțele naționale pot acționa din oficiu, nu poate fi aplicată în prezenta cauză, întrucât aceasta din urmă se referă la aplicarea Directivei 85/577 care conține alte dispoziții și o structură diferită de directivele cu privire la care Curtea a autorizat intervenția din oficiu a instanțelor naționale.

## VI — Aprecierea avocatului general

### A — *Introducere*

37. Prezenta cauză se referă la problematica încheierii contractelor în afara spațiilor

comerciale și la chestiunea privind consecințele care decurg din faptul că un consumator nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia astfel de contracte. Curtea, în jurisprudența sa, a tratat deja de mai multe ori problematica consecințelor lipsei acestei informări [23], însă până în prezent nu a hotărât niciodată dacă instanțele naționale trebuie să joace cu această ocazie un rol activ și dacă trebuie să acționeze din oficiu în cazul în care consumatorul nu este informat. Așadar, pentru a se pronunța în prezenta cauză, Curtea va trebui să examineze foarte amănunțit obiectivele Directivei 85/577 și formularea dispozițiilor sale individuale.

38. Instanța de trimitere, prin intermediul cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare, solicită, în esență, să se stabilească dacă dispozițiile coroborate ale articolului 153 CE, ale articolelor 3 CE și 95 CE, ale articolului 38 din Cartă și dispozițiile Directivei 85/577 – mai exact articolul 4 din aceasta – trebuie să fie interpretate în sensul că autorizează instanța națională, în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de a rezilia contractul, să constate din oficiu nulitatea contractului încheiat în afara spațiilor comerciale în pofida faptului că acest consumator nu a invocat nulitatea contractului în cadrul procedurii în fața instanței naționale.

23 — A se vedea Hotărârea Heininger (citată la nota de subsol 17), Hotărârile din 25 octombrie 2005, Schulte (C-350/03, Rec., p. I-9215) și Crailsheimer Volksbank (C-229/04, Rec., p. I-9273), și Hotărârea din 10 aprilie 2008, Hamilton (C-412/06, Rep., p. I-2383).

B — *Aprecierea întrebării preliminare*

1. Considerații introductive privind întrebarea preliminară

a) Dispoziții ale dreptului comunitar a căror interpretare este solicitată de instanța de trimitere

39. Prin intermediul cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare, instanța de trimitere solicită interpretarea mai multor dispoziții ale dreptului comunitar și în special a articolului 153 CE, coroborat cu articolele 3 CE și 95 CE, cu articolul 38 din Cartă și cu unele dispoziții din Directiva 85/577. Dintre aceste dispoziții, interpretarea dispozițiilor din Directiva 85/577 care, ca act normativ de drept derivat, concretizează eforturile Comunității privind protecția consumatorilor, conform dreptului primar, va avea o importanță decisivă în pronunțarea unei hotărâri în prezenta cauză.

40. Articolul 153 CE, inclus în tratat în titlul dedicat „protecției consumatorilor”, conține la alineatul (1) o dispoziție generală în temeiul căreia Comunitatea, pentru a promova interesele consumatorilor și pentru a asigura un nivel ridicat de protecție a consumatorilor, contribuie la protecția sănătății, a securității și

a intereselor economice ale consumatorilor, precum și la promovarea dreptului acestora la informare, educare și organizare în vederea apărării intereselor lor; la alineatul (2), acest articol prevede că cerințele din domeniul protecției consumatorilor se iau în considerare în definirea și punerea în aplicare a celorlalte politici și acțiuni ale Comunității. La alineatul (3), articolul 153 CE arată ce măsuri adoptă Comunitatea pentru a atinge obiectivele privind protecția consumatorilor și pe ce bază legală. Alineatul (5) al acestui articol permite statelor membre să stabilească măsuri mai stricte pentru protecția consumatorilor.

41. Articolul 153 CE este, așadar, o dispoziție generală a dreptului comunitar primar privind protecția consumatorilor. O dispoziție și mai generală privind protecția consumatorilor este inclusă la articolul 3 alineatul (1) CE care definește diferitele domenii de activitate ale Comunității din care face de asemenea parte, în conformitate cu litera (t) a acestui articol, contribuția la întărirea protecției consumatorilor. Dispozițiile Directivei 85/577 vor trebui interpretate în lumina acestor dispoziții generale ale Tratatului CE.

42. Instanța de trimitere, în întrebarea sa preliminară, solicită și interpretarea articolului 95 CE și a articolului 38 din Cartă.

43. Articolul 95 CE servește drept temei pentru adoptarea măsurilor care au ca obiect instituirea și funcționarea pieței interne. Din dispoziția citată nu reiese în mod evident motivul pentru care instanța de trimitere solicită interpretarea acestui articol, întrucât Directiva 85/577 nu a fost adoptată pe acest temei juridic, ci, dimpotrivă, în temeiul articolului 94 CE (fostul articol 100 CE). Interpretarea articolului 95 CE nu este, așadar, în opinia noastră, necesară în speță.

44. Articolul 38 din Cartă prevede că politicile Uniunii asigură un nivel ridicat de protecție a consumatorilor. În ceea ce privește dispozițiile Cartei, subliniem că acestea nu fac parte din ordinea juridică comunitară și că, așadar, Curtea nu este competentă să le interpreteze [24]. Este desigur adevărat că avocații generali le invocă în mod regulat, în argumentările din concluziile prezentate [25] și că inclusiv Curtea a menționat deja Carta în argumentația sa [26]. Dispozițiile Cartei pot, așadar, să fie utilizate în prezenta cauză ca un ajutor pentru interpretarea dispozițiilor Directivei 85/577, chiar dacă nu va fi posibil să fie invocate în răspunsul la întrebarea preliminară.

24 — A se vedea în acest sens Ordonanța din 6 octombrie 2005, Vajnai (C-328/04, Rec., p. I-8577, punctul 13), și Ordonanța din 16 ianuarie 2008, Polier (C-361/07, punctul 11).

25 — A se vedea, de exemplu, Concluziile avocatului general Maduro prezentate la 9 septembrie 2008 în cauza Elgafaji (Hotărârea din 17 februarie 2009, C-465/07, Rep., p. I-921), punctele 21 și 23, Concluziile noastre prezentate la 11 septembrie 2008 în cauza Gorostiaga (Hotărârea din 19 februarie 2009, C-308/07 P, Rep., p. I-1059), punctele 56, 91 și 92), Concluziile avocatului general Mengozzi prezentate la 21 ianuarie 2009 în cauza Mono Car Styling (C-12/08, pendinte în fața Curții, punctele 49, 83, 95 și 97), Concluziile avocatului general Kokott prezentate la 22 ianuarie 2009 în cauza Mellor (Hotărârea din 30 aprilie 2009, C-75/08, Rep., p. I-3799), punctele 24, 25 și 33.

26 — A se vedea Hotărârea din 13 martie 2007, Unibet (C-432/05, Rep., p. I-2271, punctul 37).

45. Interpretarea dispozițiilor Directivei 85/577 are o importanță decisivă pentru răspunsul la întrebarea preliminară. Desigur, în cuprinsul întrebării preliminare, instanța de trimitere menționează în mod expres doar articolul 4 din directivă, însă, în temeiul jurisprudenței constante, Curtea trebuie să furnizeze instanței naționale toate elementele de interpretare proprii dreptului comunitar care pot fi utile pentru soluționarea cauzei cu care este sesizată, indiferent dacă această instanță s-a referit sau nu s-a referit la acestea în enunțul întrebărilor sale [27]. În cadrul interpretării Directivei 85/577 va trebui să se țină seama, în special, pe lângă articolul 4, de articolul 5 din aceasta, care se referă la dreptul consumatorului de a rezilia contractul.

b) Probleme invocate în întrebarea preliminară

46. Înainte de a începe analiza întrebării preliminare, am dori să atragem atenția asupra complexității problemelor juridice invocate și asupra faptului că este necesar să le prezentăm ca pe un fir călăuzitor al analizei.

47. În primul rând, din informațiile instanței de trimitere prezentate în ordonanța pronunțată rezultă că această instanță pleacă de la ipoteza că reglementarea spaniolă în temeiul căreia consumatorul trebuie să solicite constatarea nulității nu este conformă cu dreptul comunitar și în special cu dispozițiile Directivei 85/577 și cu dispozițiile Tratatului CE privind protecția consumatorilor. Va trebui, așadar, în cursul analizei întrebării preliminare, să se verifice dacă această presupunere a instanței de trimitere este corectă și dacă reglementarea spaniolă relevantă asigură măsuri adecvate în sensul informării consumatorului despre dreptul acestuia de a rezilia contractul.

48. În al doilea rând, trebuie să ținem seama de faptul că întrebarea preliminară privește constatarea din oficiu a nulității întrucât dreptul spaniol prevede nulitatea relativă a contractului în situația în care consumatorul nu este informat; în măsura în care instanța de trimitere apreciază că nulitatea relativă nu este o măsură adecvată de protecție a consumatorilor, aceasta ar dori să aplice nulitatea absolută pentru a asigura această protecție. Instanța de trimitere nu solicită, așadar, să se stabilească dacă poate să aplice din oficiu dispozițiile Directivei 85/577, ci mai ales dacă poate să aplice din oficiu dispozițiile legislației spaniole de transpunere a acestei directive în dreptul național. Astfel, nicio dispoziție din Directiva 85/577 nu prevede că, în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia contractul încheiat în afara spațiilor comerciale, contractul este nul. Directiva nu prevede astfel nicio altă consecință pentru situația în care consumatorul nu a fost informat despre acest drept, ci, dimpotrivă, la articolul 4 al treilea paragraf stabilește că statele membre se asigură că legislația națională în domeniu prevede măsuri adecvate privind protecția

27 — A se vedea, de exemplu, Hotărârea din 12 decembrie 1990, SARPP (C-241/89, Rec., p. I-4695, punctul 8), Hotărârea din 4 martie 1999, Consorzio per la tutela del formaggio Gorgonzola (C-87/97, Rec., p. I-1301, punctul 16), Hotărârea din 7 septembrie 2004, Trojani (C-456/02, Rec., p. I-7573, punctul 38), Hotărârea din 12 mai 2005, RAL (Channel Islands) și alții (C-452/03, Rec., p. I-3947, punctul 25), și Hotărârea din 22 decembrie 2008, Kabel Deutschland Vertrieb und Service (C-336/07, Rep., p. I-10889, punctul 47).

consumatorului în cazurile în care nu este furnizată o astfel de informație. În consecință, statele membre sunt singurele care decid asupra consecințelor pe care le vor prevedea în situația în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de a rezilia contractul, directiva impunând numai ca aceste măsuri să fie adecvate pentru protecția consumatorilor [28]. Curtea va trebui, așadar, prin răspunsul la întrebarea preliminară, să se asigure ca prin hotărârea pronunțată să nu impună altor state membre să prevadă în ordinea lor juridică națională că neinformarea consumatorului despre dreptul său de a rezilia contractul are drept consecință nulitatea acestuia.

49. În continuare, vom analiza mai întâi dacă nulitatea relativă a contractului în temeiul dreptului spaniol este o măsură adecvată în sensul articolului 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577; vom prezenta în continuare norma generală de drept comunitar pentru examinarea din oficiu; vom analiza apoi conținutul jurisprudenței în care Curtea a recunoscut o excepție de la această normă și problema dacă această jurisprudență poate fi aplicată în prezenta cauză; vom examina în final dacă, în prezenta cauză, instanța de trimitere are un drept sau o obligație să acționeze din oficiu.

2. Nulitatea relativă a contractului este o măsură adecvată în sensul articolului 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577?

50. Reglementarea spaniolă prevede că în cazul în care contractul a fost încheiat fără informarea consumatorului despre dreptul acestuia de a rezilia contractul, atunci nulitatea unui asemenea contract poate fi constatată la cererea consumatorului; în dreptul spaniol este vorba, așadar, despre o nulitate relativă.

51. Am dori să arătăm aici atât din punct de vedere teoretic, cât și din punct de vedere terminologic, în ceea ce privește utilizarea noțiunii de „nulitate", că Spania face parte dintre statele membre care fac distincție între „nulitatea absolută" și „nulitatea relativă" (ca de exemplu Belgia [29] și Franța [30]), spre deose-

28 — În acest sens se exprimă și raportul Comisiei Europene *Discussion paper on the Review of Directive 85/577/EEC to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises (Doorstep Selling Directive)*, disponibil la adresa http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/door_sell/doorstepselling_discussionpaper.pdf, p. 9. A se vedea de asemenea în doctrină Ehricke, U., „L'extension au contrat d'acquisition du bien immobilier des effet juridiques de la révocation d'un contrat de crédit immobilier en application de la directive 85/577/CEE sur le démarchage à domicile. Réflexions sur les limites des principes d'interprétation conforme et d'effet utile des directives", în *Revue Européenne de Droit Bancaire et Financier* (EUREDIA), nr. 1/2004, p. 163, care subliniază că Directiva 85/577 acordă statelor membre o marjă largă de apreciere privind transpunerea dispozițiilor directivei în dreptul național.

29 — A se vedea, de exemplu, van Gerven, W., *Verbintenissenrecht*, ediția a 2-a, Acco, Leuven, 2006, p. 146 și următoarele, care explică faptul că dreptul belgian face distincție între nulitatea absolută și nulitatea relativă.

30 — A se vedea, de exemplu, Flour, J., Aubert, J.-L., Savaux, É., *Les obligations. 1. Acte juridique*, ediția a 12-a, Sirey, Paris, 2006, p. 259, punctul 324.

bire de statele membre care fac distincție între „nulitatea" și „anulabilitatea" contractelor (de exemplu Austria [31], Germania [32], Țările de Jos [33] și Slovenia [34]). În temeiul dreptului spaniol, există nulitate absolută în situația în care, de exemplu, una dintre condițiile pentru încheierea contractului nu este îndeplinită sau contractul încalcă norme obligatorii sau principii morale [35], existând însă nulitate relativă dacă, de exemplu, există o eroare în exprimarea voinței la încheierea contractului [36]. Instanțele semnalează din oficiu nulitatea absolută și orice parte interesată o poate invoca, în timp ce nulitatea relativă trebuie invocată de partea interesată [37]. Distincția dintre nulitate și anulabilitate este, desigur, diferită din punct de vedere terminologic, însă cele două noțiuni sunt comparabile din punct de vedere conceptual [38]; în această privință, fiecare poate invoca nulitatea, iar instanța o poate invoca din oficiu. Dacă există motive de anulare a contractului, le poate invoca numai persoana interesată [39]. Mai observăm că nulitatea și anulabilitatea contractelor sunt de asemenea reglementate prin documentul grupului de experți *Draft Common Frame of Reference (DCFR)* [40] (Proiect de cadru comun de referință). Acest document prevede la articolul II.-7:301 că un contract este nul (a) dacă încalcă un principiu recunoscut ca fundamental în dreptul statelor membre sau în Uniunea Europeană și (b) dacă realizarea

31 — În temeiul dreptului austriac, anulabilitatea este prevăzută în cazul în care contractul a fost încheiat prin dol sau violență; a se vedea Rummel, P., în Rummel, P., *Kommentar zum Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*, Manz, Viena, 2000, comentariul articolului 870, p. 1321, punctul 1. În ceea ce privește nulitatea, aceasta există, în temeiul articolului 879 din Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, în cazul în care contractul încalcă o interdicție prevăzută de lege sau dacă contravine bunelor moravuri. Trebuie să se sublinieze că, în cadrul nulității, doctrina austriacă face distincție între nulitatea absolută pe care o poate invoca orice persoană și de care instanțele naționale țin seama din oficiu și nulitatea relativă care poate fi invocată numai de persoanele pe care le protejează norma încălcată. A se vedea în această privință Krejci, H., în Rummel, P., *Kommentar zum Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch*, Manz, Viena, 2000, comentariul articolului 879, p. 1447, punctele 247-249.

32 — A se vedea, de exemplu, Larenz, K., Wolf, M., *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs*, ediția a 9-a, Beck, München, 2004, p. 796, punctul 4 și următoarele (în ceea ce privește nulitatea) și p. 800, punctele 21 și următoarele (în ceea ce privește anulabilitatea).

33 — A se vedea, de exemplu, Hijma, J., *Bijzondere overeenkomsten*, partea 1, ediția a 7-a, Kluwer, Deventer, 2007, p. 224, punctul 218, Hartkamp, A. S., *Verbintenissenrecht*, partea a 2-a, ediția a 12-a, Kluwer, Deventer, 2005, p. 484, punctul 459.

34 — A se vedea, de exemplu, Polajnar Pavčnik, A., în Juhart, M., Plavšak, N. (ed.), *Obligacijski zakonik s komentarjem*, cartea 1, GV založba, Ljubljana, 2003, comentariul articolului 86, p. 506 și următoarele (în ceea ce privește nulitatea) și comentariul articolului 94, p. 524 și următoarele (în ceea ce privește anulabilitatea).

35 — A se vedea Moreno Gil, Ó., *Código civil y jurisprudencia concordada*, Boletín oficial del estado, Madrid, 2006, p. 1430, comentariul articolului 1.300, punctele 4.399 și 4.407. A se vedea de exemplu, cu titlu de comparație, în ceea ce privește dreptul francez, Flour, J., și alții, *op. cit.* (nota de subsol 30), p. 259, punctul 325; în ceea ce privește dreptul begian, Cornelis, L., *Algemene theorie van de verbintenis*, Intersentia, Antwerpen/Groningen, 2000, p. 676, punctul 539.

36 — A se vedea Moreno Gil, Ó., *op. cit.* (nota de subsol 35), p. 1430, comentariul articolului 1.300, punctul 4.399. A se vedea cu titlu de comparație, în ceea ce privește dreptul francez, Flour, J., și alții, *op. cit* (nota de subsol 30), p. 260, punctul 325, și p. 262, punctul 328; în ceea ce privește dreptul begian, van Gerven, W., *Verbintenissenrecht*, ediția a 2-a, Acco, Leuven, 2006, p. 147.

37 — A se vedea Moreno Gil, Ó., *op. cit.* (nota de subsol 35), p. 1430, comentariul articolului 1.300, punctele 4.399-4.407. A se vedea cu titlu de comparație, în ceea ce privește dreptul francez, Flour, J., și alții, *op. cit.* (nota de subsol 30), p. 260, punctul 326; în ceea ce privește dreptul begian, a se vedea de exemplu van Gerven, W., *Verbintenissenrecht*, ediția a 2-a, Acco, Leuven, 2006, p. 147.

38 — A se vedea, de exemplu, în ceea ce privește dreptul german, Larenz, K., Wolf, M., *op. cit.* (nota de subsol 32), p. 796, punctul 2, care citează ca exemple de motive de nulitate nerespectarea unor forme stabilite și încălcarea interdicțiilor prevăzute de lege sau de bunele moravuri și ca exemple de motive de anulabilitate eroarea și frauda. A se vedea, de exemplu, în ceea ce privește dreptul olandez, Hartkamp, A. S., *op. cit.* (nota de subsol 33), p. 484 și următoarele, punctele 459 și 460; în ceea ce privește dreptul sloven Polajnar Pavčnik, A., *op. cit.* (nota de subsol 34); în ceea ce privește nulitatea, comentariul articolului 86 (p. 506 și următoarele), în ceea ce privește anulabilitatea, comentariul articolului 524 și următoarele.

39 — A se vedea, de exemplu, în ceea ce privește dreptul german, Larenz, K., *op. cit.* (nota de subsol 32), p. 797, punctul 5; în ceea ce privește dreptul olandez, Hartkamp, A. S., *op. cit.* (nota de subsol 33), p. 485; în ceea ce privește constatarea din oficiu a nulității, a se vedea punctul 459; pentru a invoca anulabilitatea, a se vedea punctul 460; în ceea ce privește dreptul sloven, Polajnar Pavčnik, A., *op. cit.* (nota de subsol 34); în ceea ce privește constatarea din oficiu a nulității, a se vedea comentariul articolului 92 (p. 50 și următoarele); pentru a invoca anulabilitatea, a se vedea comentariul articolului 95 (p. 527 și următoarele).

40 — Von Bar, C., și alții (ed.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law, Draft Common Frame of Reference (DCFR)*. Interim Outline Edition; prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group), Sellier, European Law Publishers, München, 2008.

acestui principiu determină nulitatea contractului [41]. DCFR prevede anulabilitatea contractelor, de exemplu, în caz de eroare [42], dol [43] sau violență [44] la încheierea contractului.

52. Pentru a stabili dacă reglementarea spaniolă care prevede nulitatea relativă a contractului în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de reziliere constituie o măsură adecvată în sensul articolului 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577, trebuie mai întâi să prezentăm caracteristicile speciale ale contractelor încheiate în afara spațiilor comerciale și importanța dreptului consumatorului în rezilierea unor asemenea contracte.

53. Astfel cum rezultă din al patrulea considerent al Directivei 85/577, inițiativa negocierilor contractuale îi aparține, de obicei, comerciantului, consumatorul aflându-se într-o situație caracterizată de un element de surpriză, în măsura în care nu era pregătit să încheie contractul [45]. Trebuie, așadar, să se garanteze o protecție specială pentru consumator, în măsura în care acesta din urmă nu poate compara calitatea și prețul ofertei în discuție cu alte oferte [46].

54. Având în vedere caracteristicile speciale ale contractelor încheiate în afara spațiilor comerciale, consumatorul poate dispune de o perioadă de reflecție, *spatium deliberandi* [47], în timpul căreia acesta apreciază obligațiile

41 — Titlul original al articolului II.-7:301 (Contracts infringing fundamental principles) are următorul cuprins: „A contract is void to the extent that: (a) it infringes a principle recognised as fundamental in the laws of the Member States of the European Union; and (b) nullity is required to give effect to that principle”.

42 — A se vedea, de exemplu, primul alineat al articolului II.-7:201 (Mistake), a cărui versiune originală prevede: „A party may avoid a contract for mistake of fact or law existing when the contract was concluded if: (a) the party, but for the mistake, would not have concluded the contract or would have done so only on fundamentally different terms and the other party knew or could reasonably be expected to have known this; and (b) the other party; (i) caused the mistake; (ii) caused the contract to be concluded in mistake by leaving the mistaken party in error, contrary to good faith and fair dealing, when the other party knew or could reasonably be expected to have known of the mistake; (iii) caused the contract to be concluded in mistake by failing to comply with a pre-contractual information duty or a duty to make available a means of correcting input errors; or (iv) made the same mistake”.

43 — A se vedea, de exemplu, primul alineat al articolului II.-7:205 (Fraud), a cărui versiune originală prevede: „A party may avoid a contract when the other party has induced the conclusion of the contract by fraudulent misrepresentation, whether by words or conduct, or fraudulent non-disclosure of any information which good faith and fair dealing, or any pre-contractual information duty, required that party to disclose”.

44 — A se vedea, de exemplu, primul alineat al articolului II.-7:206 (Coercion or threats), a cărui versiune originală prevede: „A party may avoid a contract when the other party has induced the conclusion of the contract by coercion or by the threat of an imminent and serious harm which it is wrongful to inflict, or wrongful to use as a means to obtain the conclusion of the contract”.

45 — De exemplu, Curtea a susținut, în Hotărârea din 25 octombrie 2005 în cauza Crailsheimer Volksbank (C-229/04, Rec., p. I-9273, punctul 43), că obiectivul Directivei 85/577 este acela de a proteja consumatorul împotriva elementului surpriză care este legat în mod indisolubil de vânzarea la domiciliu. Elementul surpriză este subliniat de asemenea, de exemplu, de domnul Martín Briceño, M. del R., *La Directiva 85/577, de 20 de diciembre, referente a la protección de los consumidores en el caso de contratos negociados fuera de los establecimientos comerciales, La armonización legislativa de la Unión Europea*, Dykinson, Madrid, 1999, p. 162.

46 — A se vedea, de exemplu, Martín Briceño, *op. cit.* (nota de subsol 45), p. 162, Habersack, M., „The Doorstep Selling Directive and Mortgage Loan Contracts”, în *European Business Law Review*, nr. 6/2000, p. 394.

47 — Această expresie pentru a desemna perioada de reflecție este utilizată de Manes, P., „Il diritto di pentimento nei contratti dei consumatori dalla legislazione francese alla normativa italiana in attuazione della direttiva 85/577”, în *Contratto e impresa. Europa*, nr. 2/1996, p. 696.

care decurg din contract și posibilitatea de a rezilia contractul într-un termen de cel puțin șapte zile, în conformitate cu articolul 5 alineatul (1) din Directiva 85/577 [48]. În temeiul articolului 5 alineatul (2) din directivă, în cazul în care consumatorul alege să rezilieze contractul, va fi eliberat de toate obligațiile contractului reziliat. Acest drept al consumatorului este atât de important, încât nu poate renunța la el [49].

55. Pentru a se garanta consumatorului posibilitatea de a exercita aceste drepturi importante, este esențială informarea consumatorului despre acestea, în mod adecvat și în scris. Astfel, vânzătorul poate să exploateze în avantajul său împrejurarea că îl poate convinge pe consumator să încheie contractul – având în vedere eventual un entuziasm pasager sau faptul că această ofertă nu poate fi comparată cu alte oferte – și să nu îl informeze despre dreptul său de a rezilia contractul. Eventual, consumatorul va regreta decizia sa mai târziu, când entuziasmul „va fi trecut" [50], dar va fi convins – dacă nu știe că are posibilitatea să rezilieze contractul – că are obligații în temeiul acestui contract.

56. Pentru protecția consumatorului în cazul contractelor încheiate în afara spațiilor comerciale, elementul important nu este, așadar, numai acela potrivit căruia consumatorul are dreptul să rezilieze contractul, ci, dimpotrivă, și acela că este *conștient* de drepturile sale și că este informat în această privință [51]. Astfel cum a subliniat deja Curtea în cauza Heininger, consumatorul nu va putea să își exercite dreptul său de a rezilia contractul în cazul în care nu cunoaște existența acestui drept [52]. Dacă nu este informat despre dreptul său de reziliere, nu va putea, pe cale de consecință, să exercite totalitatea drepturilor care decurg din acesta, ca de exemplu să solicite constatarea nulității contractului încheiat în lipsa acestei informații, cu excepția cazului în care există garanții că a fost informat în mod efectiv despre aceste drepturi aflate în legătură cu dreptul de reziliere.

57. Reglementarea spaniolă care prevede că consumatorul poate solicita constatarea nulității contractului încheiat în afara spațiilor comerciale dacă nu a fost informat despre dreptul său de reziliere nu este, așadar, în

48 — În doctrină a se vedea, de exemplu, Habersack, *op. cit.* (nota de subsol 46), p. 394. Mankowski, P., „Die gemeinschaftsrechtliche Kontrolle von Erlöschenstatbeständen für verbraucherschützende Widerrufsrechte", în *Juristenzeitung*, nr. 23/2008, p. 1143, care subliniază că dreptul de reziliere este în fapt singurul element de protecție a consumatorului în Directiva 85/577 și că cea mai mică restricție despre acest drept duce la o scădere a protecției.

49 — A se vedea articolul 6 din Directiva 85/577, în temeiul căruia consumatorul nu poate să renunțe la drepturile care îi sunt recunoscute prin directivă.

50 — Perioada de reflecție care urmează după încheierea unui contract este numită frecvent „*cooling off period*" (literalmente „perioadă de răcire"). A se vedea, de exemplu, Cartea verde privind revizuirea ordinii juridice comunitare domeniul protecției consumatorilor (prezentată de Comisia Europeană), COM(2006) 744 final, p. 10, versiunea în limba engleză; studiul Comisiei Europene *Discussion paper on the Review of Directive 85/577/EEC to protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises (Doorstep Selling Directive)*, disponibil la adresa http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/door_sell/doorstepselling_discussionpaper.pdf, p. 10.

51 — Trebuie să se adauge că Directiva 85/577 îi impune vânzătorului o răspundere specială în măsura în care exercitarea drepturilor consumatorilor depinde de informarea acestora de către vânzător. A se vedea cu privire la acest aspect Concluziile avocatului general Léger prezentate la 12 iulie 2001 în cauza Heininger (C-481/99, Rec., p. I-9945, punctul 60).

52 — A se vedea Hotărârea Heininger (citată la nota de subsol 17, punctul 45). A se vedea de asemenea Hotărârea Hamilton (citată la nota de subsol 23, punctul 33) și Concluziile avocatului general Léger prezentate la 12 iulie 2001 în cauza Heininger (C-481/99, Rec., p. I-9945, punctul 60). În doctrină a se vedea, de exemplu, Rudisch, B., „Das «Heininger»-Urteil des EuGH vom 13.12.2001, Rs C-481/99: Meilenstein oder Stolperstein für den Verbraucherschutz bei Realkrediten?", în Eccher, B., Nemeth, K., Tangl, A. (ed.), *Verbraucherschutz in Europa. Festgabe für em. o. Univ.-Prof. Dr. Heinrich Mayrhofer*, Verlag Österreich, Viena, 2002, p. 202.

opinia noastră, o măsură adecvată în sensul articolului 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577, cu excepția cazului în care există garanții potrivit cărora consumatorul a fost informat în mod efectiv despre drepturile pe care i le conferă în această situație dreptul național.

58. Trebuie așadar să se examineze în continuare dacă instanța ar trebui să acționeze din oficiu în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia contractul.

3. Regulă generală: în dreptul comunitar nu există nicio obligație generală privind aprecierea din oficiu

59. Trebuie să se sublinieze că, în temeiul dreptului comunitar, nu există o obligație generală a instanțelor naționale de a ține seama din oficiu de drepturile exercitate de indivizi în temeiul dreptului comunitar. Potrivit jurisprudenței constante, în situația în care, în lipsa unei reglementări comunitare în materie, modalitățile procedurale exacte de protecție a drepturilor pe care dreptul comunitar le conferă persoanelor sunt determinate de ordinea juridică internă a fiecărui stat membru, în conformitate cu principiul autonomiei procedurale a statelor membre, însă numai dacă aceste norme nu sunt mai puțin favorabile decât cele care reglementează acțiuni similare din dreptul intern (principiul echivalenței) și dacă acestea nu fac practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică comunitară (principiul efectivității) [53]. Fiecare caz în care se ridică problema dacă o dispoziție procedurală națională face imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite particularilor de ordinea juridică comunitară trebuie analizat ținând seama de locul pe care această prevedere îl ocupă în cadrul procedurii în ansamblul său, de modul în care se derulează și de particularitățile acesteia în fața diferitelor instanțe naționale [54].

60. Rezultă de asemenea din jurisprudență că principiul efectivității nu impune instanțelor naționale obligația de a invoca din oficiu un motiv întemeiat pe o dispoziție comunitară, independent de importanța acesteia pentru ordinea juridică comunitară, din moment ce părțile au o posibilitate reală de a invoca un

53 — A se vedea în acest sens Hotărârea Peterbroeck (citată la nota de subsol 10, punctul 12), Hotărârea van Schijndel (citată la nota de subsol 18, punctul 17), Hotărârea din 16 mai 2000, Preston și alții (C-78/98, Rec., p. I-3201, punctul 31), Hotărârea din 9 decembrie 2003, Comisia/Italia, (C-129/00, Rec., p. I-14637, punctul 25), Hotărârea van der Weerd (citată la nota de subsol 18, punctul 28) și Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15, punctul 24).

54 — A se vedea Hotărârea Peterbroeck (citată la nota de subsol 10, punctul 14), Hotărârea van Schijndel (citată la nota de subsol 18, punctul 19) și Hotărârea van der Weerd (citată la nota de subsol 18, punctul 33).

motiv întemeiat pe dreptul comunitar în fața unei instanțe naționale [55]. Aceasta se întemeiază pe principiul că inițiativa unei proceduri le aparține părților, motiv pentru care instanța nu poate acționa din oficiu decât în cazuri excepționale, în interes public [56].

61. Cu toate acestea, Curtea a elaborat în jurisprudența sa o excepție de la această normă generală, pentru unele directive din domeniul protecției consumatorilor – mai întâi în privința Directivei 93/13, mai târziu și în privința Directivei 87/102 – și a autorizat instanța națională să poată aprecia din oficiu unele motive pentru protecția consumatorilor și pentru realizarea obiectivelor acestor directive [57].

62. Vom prezenta, așadar, în continuare, mai întâi, conținutul jurisprudenței referitoare la Directivele 93/13 și 87/102, înainte de a ne pronunța dacă această jurisprudență poate fi aplicată prin analogie în cazul Directivei 85/577.

4. Excepție de la regula generală: jurisprudența privind Directiva 93/13 și Directiva 87/102

a) Jurisprudența privind Directiva 93/13

63. În ceea ce privește Directiva 93/13, cauzele relevante sunt Océano Grupo [58], Cofidis [59] și Mostaza Claro [60].

64. În cauza Océano Grupo, Curtea a subliniat că sistemul de protecție în temeiul Directivei 93/13 se bazează pe ideea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de un vânzător sau de un furnizor în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl conduce la adeziunea la condițiile redactate în prealabil de către vânzător sau furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora [61]. Curtea a arătat că obiectivul urmărit de articolul 6 din Directiva 93/13 – care impune statelor

55 — A se vedea Hotărârea van der Weerd (citată la nota de subsol 18, punctul 41); a se vedea în acest sens, de asemenea, Hotărârea van Schijndel (citată la nota de subsol 18, punctul 22). În doctrină a se vedea, de exemplu, Lenaerts, K., Arts, D., Maselis, I., *Procedural Law of the European Union*, ediția a 2-a, Sweet & Maxwell, Londra, 2006, p. 104, punctul 3-035, Simon, D., „Modalités du relevé d'office", în *Europe – Revue mensuelle LexisNexis JurisClasseur*, august-septembrie 2007, p. 12, Jans, J. H., Marseille, A. T., „Joined Cases C-222-225/05, Van der Weerd and others v. Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Judgment of the Court (Fourth Chamber) of 7 June 2007, [2007] ECR I-4233", în *Common Market Law Review*, nr. 3/2008, p. 858 și 859.

56 — A se vedea Hotărârea van Schijndel (citată la nota de subsol 18, punctul 21) și Hotărârea van der Weerd (citată la nota de subsol 18, punctul 35).

57 — Trebuie să se adauge că, de asemenea, Curtea a autorizat o excepție de la această normă în alte cazuri precum, de exemplu, Hotărârea Peterbroeck (citată la nota de subsol 10) în care a statuat că dreptul comunitar se opune aplicării dispozițiilor procedurale naționale care interzic unei instanțe naționale să examineze din oficiu conformitatea unei dispoziții de drept național cu o dispoziție comunitară dacă persoana nu a invocat-o într-un anumit termen. Situația este aceeași în cazul aplicării dispozițiilor din domeniul dreptului comunitar al concurenței; a se vedea Hotărârea din 1 iunie 1999, Eco Swiss (C-126/97, Rec., p. I-3055, punctul 40), și Hotărârea din 13 iulie 2006, Manfredi și alții (C-295/04-C-298/04, Rec., p. I-6619, punctul 31).

58 — A se vedea Hotărârea Océano Grupo (citată la nota de subsol 13).

59 — A se vedea Hotărârea Cofidis (citată la nota de subsol 14).

60 — A se vedea Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15).

61 — A se vedea Hotărârea Océano Grupo (citată la nota de subsol 13, punctul 25).

membre să prevadă, în privința clauzelor abuzive, că acestea nu sunt opozabile consumatorilor – nu ar putea fi atins dacă aceștia ar fi ținuți să invoce ei înșiși caracterul abuziv al unor astfel de clauze [62]. Aceasta a subliniat că există un risc ca, în special din cauza ignoranței, consumatorul să nu invoce caracterul abuziv al unei clauze și ca protecția efectivă a consumatorului să nu fie, așadar, obținută decât dacă instanței naționale i se recunoaște posibilitatea de a examina din oficiu o asemenea clauză [63].

65. Curtea a afirmat de asemenea în cauza Océano Grupo că această competență a instanței de a examina din oficiu caracterul abuziv al unei clauze este un motiv adecvat de a ajunge la rezultatul menționat la articolul 6 din directivă și previne situația ca un utilizator individual să aibă obligația în temeiul unei clauze abuzive și să participe la realizarea obiectivului prevăzut la articolul 7 din directivă [64], întrucât un astfel de tratament poate avea un efect descurajator care să contribuie la încetarea utilizării clauzelor abuzive în contractele pe care vânzătorul sau furnizorul le încheie cu consumatorii [65].

66. În consecință, Curtea a statuat în cauza Océano Grupo că protecția pe care Directiva 93/13 o asigură consumatorului implică de asemenea ca *instanța națională să poată examina din oficiu caracterul abuziv al unei clauze dintr-un contract* [66] .

67. În mod similar Curtea a subliniat în cauza Cofidis că dreptul astfel recunoscut instanței de a examina din oficiu caracterul abuziv al unei clauze a fost considerat necesar pentru a se asigura o protecție efectivă a consumatorului, având în vedere în special riscul destul de important ca acesta să nu își cunoască drepturile sau să întâmpine dificultăți în exercitarea acestora [67]. Curtea a statuat, așadar, în această cauză că Directiva 93/13 se opune unei dispoziții naționale în temeiul căreia – într-o acțiune introdusă de vânzător sau de furnizor împotriva consumatorului în baza unui contract încheiat între aceștia –, la expirarea unui termen stabilit, instanța națională nu poate invoca, din oficiu sau la cererea consumatorului, caracterul abuziv al unei clauze contractuale [68].

68. Curtea a reafirmat principiul citat în cauza Mostaza Claro, în care a statuat că Directiva 93/13 trebuie să fie interpretată în sensul că implică de asemenea că instanța națională care statuează cu privire la acțiunea în anulare a unei decizii arbitrale trebuie să aprecieze nulitatea convenției de arbitraj și să anuleze decizia, întrucât convenția de arbitraj

62 — *Ibidem* (punctul 26).

63 — *Ibidem* (punctul 26). Astfel cum a confirmat ulterior Curtea în Hotărârea Cofidis (citată la nota de subsol 14, punctul 33) și în Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15, punctul 28).

64 — Articolul 7 alineatul (1) din Directiva 93/13 prevede că statele membre se asigură că „există mijloace adecvate și eficace pentru a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive în contractele încheiate cu consumatorii de către vânzători sau furnizori", în timp ce, potrivit articolului 7 alineatul (2), aceste mijloace „cuprind dispozițiile în conformitate cu care persoanele sau organizațiile care au, în temeiul legislației interne, un interes legitim în protecția consumatorilor pot introduce o acțiune în justiție sau în fața organismelor administrative competente […] pentru a obține o decizie care să stabilească dacă clauzele contractuale […] sunt abuzive […]". Obiectivul articolului 7 este, așadar, acela de a permite protecția consumatorilor, inclusiv prin intermediul unor persoane care nu sunt părți la contract.

65 — A se vedea Hotărârea Océano Grupo (citată la nota de subsol 13, punctul 28). Curtea a confirmat această concluzie mai târziu în Hotărârea Cofidis (citată la nota de subsol 14, punctul 32) și în Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15, punctul 27).

66 — A se vedea Hotărârea Océano Grupo (citată la nota de subsol 13, primul punct al dispozitivului).

67 — A se vedea Hotărârea Cofidis (citată la nota de subsol 14, punctul 33).

68 — A se vedea Hotărârea Cofidis (citată la nota de subsol 14, punctul 38 și dispozitivul).

menționată conține o clauză abuzivă, deși consumatorul nu a invocat această nulitate în cadrul procedurii de arbitraj, ci numai în cadrul acțiunii în anulare [69].

b) Jurisprudența privind Directiva 87/102

69. Astfel cum subliniază Comisia, Curtea a aplicat deja jurisprudența rezultată din cauzele Océano Grupo, Cofidis și Mostaza Claro în cazul altei directive din domeniul protecției consumatorilor, și anume Directiva 87/102. În cauza Rampion [70], Curtea a statuat că Directiva 87/102 trebuie interpretată în sensul că *permite instanței naționale să aplice din oficiu dispozițiile care transpun în dreptul intern articolul 11 alineatul (2) din aceasta* [71]. Acest articol din Directiva 87/102 prevede dreptul consumatorului, în anumite condiții determinate [72], de a solicita despăgubiri de la cel care acordă creditul și că statele membre trebuie să determine măsura și condițiile în care se poate exercita acest drept la despăgubiri.

70. În motivarea sa în cauza Rampion, Curtea a afirmat că obiectivul Directivei 87/102 este dublu: în primul rând crearea unei piețe comune a creditului de consum și în al doilea rând, protecția consumatorilor care contractează astfel de credite [73]. Articolul 11 alineatul (2) din această directivă vizează să confere consumatorului drepturi față de cel care acordă creditul, care sunt în plus față de drepturile sale contractuale obișnuite față de creditor și față de furnizorul de bunuri sau servicii [74]. Curtea a apreciat că un astfel de obiectiv nu ar putea fi atins în mod efectiv în cazul în care consumatorul ar trebui să invoce el însuși dreptul de a solicita despăgubiri de la creditor, în special din cauza riscului destul de important ca acesta să nu își cunoască drepturile sau să întâmpine dificultăți în a le exercita [75].

5. Transpunerea jurisprudenței referitoare la Directivele 93/13 și 87/102 în prezenta cauză

71. În opinia noastră, jurisprudența citată poate fi transpusă în prezenta cauză, însă este important ca această transpunere să fie rezonabilă și să nu fie contrară obiectivelor și dispozițiilor speciale ale Directivei 85/577.

69 — A se vedea Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15, punctul 39 și dispozitivul).

70 — A se vedea Hotărârea Rampion (citată la nota de subsol 22).

71 — *Ibidem* (punctul 69 și dispozitivul).

72 — Următoarele condiții sunt citate la articolul 11 alineatul (2) din Directiva 87/102: „În cazurile în care: (a) pentru a cumpăra bunuri sau a obține servicii, consumatorul încheie un contract de credit cu o persoană, alta decât furnizorul acestora; și (b) între cel care acordă creditul și furnizorul de bunuri sau servicii există un contract prealabil în conformitate cu care creditul se oferă exclusiv de către cel care acordă creditul pentru clienții furnizorului în cauză în vederea cumpărării de bunuri sau servicii de la respectivul furnizor; și (c) consumatorul menționat la litera (a) obține creditul în temeiul acelui contract prealabil; și (d) bunurile sau serviciile reglementate de contractul de credit nu sunt furnizate sau sunt furnizate numai parțial ori nu sunt conforme cu contractul privind furnizarea lor; și (e) consumatorul a solicitat despăgubiri de la furnizor, dar nu a obținut compensațiile la care este îndreptățit, consumatorul are dreptul de a solicita despăgubiri de la cel care acordă creditul. Statele membre determină măsura și condițiile în care se poate exercita dreptul la despăgubiri.”

73 — A se vedea Hotărârea Rampion (citată la nota de subsol 22, punctul 59).

74 — *Ibidem* (punctul 64).

75 — *Ibidem* (punctul 65).

72. Mai întâi nu este nicio îndoială că *ratio* a acestei jurisprudențe și motivele din hotărârile Curții în cauzele în discuție pot fi transpuse în prezenta cauză. Hotărârile în cauzele Océano Grupo, Cofidis, Mostaza Claro și Rampion rezultă din faptul că, față de vânzător, consumatorul se află pe o poziție de inferioritate [76] și din faptul că există un risc ca acesta să nu își cunoască drepturile sau să întâmpine dificultăți în a le exercita [77]. Sistemul pus în aplicare de Directiva 85/577 se bazează de asemenea pe faptul că consumatorul este partea cea mai defavorizată a contractului și că trebuie, așadar, să i se garanteze o protecție specială, ceea ce rezultă deja în mod deosebit de evident din cerința potrivit căreia acesta trebuie să fie informat în scris despre dreptul său de reziliere – se presupune, așadar, că consumatorul nu va cunoaște acest drept dacă nu a fost informat despre acesta – și despre cerința ca statele membre să prevadă măsuri adecvate dacă această informație nu a fost furnizată [78]. Obiectivul unui nivel ridicat de protecție a consumatorilor este, așadar, același atât în cazul Directivei 93/13 sau al Directivei 87/102, cât și în cazul Directivei 85/577 [79]. Toate pleacă de la ipoteza unui risc în de necunoaștere a drepturilor de către consumator. Această diferență de poziție între consumator și vânzător nu poate fi compensată decât printr-o intervenție pozitivă exterioară părților la contract [80].

73. Pe de altă parte, în transpunerea acestei jurisprudențe, trebuie să se facă în mod clar distincție între ceea ce instanța națională constată din oficiu și ceea ce constituie consecința acestei constatări. Aspectul esențial al jurisprudenței referitoare la Directiva 93/13 este faptul că instanța națională constată din oficiu caracterul abuziv al clauzei contractuale, iar nu faptul că aceasta are posibilitatea să constate că o asemenea clauză contractuală nu creează obligații pentru consumator; acest din urmă aspect nu este decât consecința constatării cu privire la existența unei clauze abuzive [81]. Tot în legătură cu Directiva 87/102, instanța națională aplică din oficiu dispozițiile care transpun în dreptul intern articolul 11 alineatul (2) din directivă; consecințele sunt prevăzute în dispozițiile naționale și pot diferi în funcție de statele membre. Prin analogie cu

76 — Poziția de inferioritate a consumatorului față de vânzător este subliniată, de exemplu, în Hotărârea Océano Grupo (citată la nota de subsol 13, punctul 25) și în Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15, punctul 26).

77 — A se vedea Hotărârea Océano Grupo (citată la nota de subsol 13, punctul 26), Hotărârea Cofidis (citată la nota de subsol 14, punctul 33), Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15, punctul 28) și Hotărârea Rampion (citată la nota de subsol 22, punctul 65).

78 — Curtea a subliniat că obiectivul principal al Directivei 85/577 este protecția consumatorilor față riscul care decurge din circumstanțele în care s-a încheiat contractul în afara spațiilor comerciale și că această protecție este asigurată prin introducerea dreptului de reziliere; a se vedea Hotărârea Heininger citată la nota de subsol 17 (punctul 38); a se vedea de asemenea Hotărârea din 25 octombrie 2005, Schulte (C-350/03, Rec., p. I-9215, punctul 66), și Hotărârea Hamilton, citată la nota de subsol 23 (punctul 32).

79 — Adăugăm că cerința referitoare la un nivel ridicat al protecției consumatorilor este prevăzută de asemenea la articolul 38 din Cartă care prevede (*op. cit.*, nota de subsol 5) că politicile Uniunii asigură un nivel ridicat de protecție a consumatorilor.

80 — A se vedea, prin analogie, Hotărârea Océano Grupo (citată la nota de subsol 13, punctul 27) și Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15, punctul 26).

81 — Arătăm că includerea unei clauze abuzive într-un contract în temeiul Directivei 93/13 are o consecință diferită față de consecința neinformării consumatorului despre dreptul acestuia de a rezilia contractul în temeiul Directivei 85/577. Articolul 6 alineatul (1) din Directiva 93/13 impune în mod explicit statelor membre să stabilească că „clauzele abuzive utilizate într-un contract încheiat cu un consumator de către un vânzător sau de către un furnizor […] *nu creează obligații pentru consumator*” (sublinierea noastră). Articolul 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577 prevede numai că „[s]tatele membre se asigură că legislația națională în domeniu *prevede măsuri adecvate* privind protecția consumatorului în cazurile în care nu este furnizată informația prevăzută de prezentul articol” (sublinierea noastră). Diferența dintre consecințe constă de asemenea în faptul că, în cazul Directivei 93/13, consecința clauzei abuzive este stabilită în dreptul comunitar, în timp ce consecințele pentru neinformarea consumatorului despre dreptul de a rezilia contractul sunt stabilite în dreptul național.

distincția dintre constatarea din oficiu și consecința acestei constatări, se poate susține că este rezonabil ca în cadrul Directivei 85/577, instanța națională să constate din oficiu *în ce măsură consumatorul a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia contractul*.

74. Bineînțeles, se ridică imediat problema privind consecințele acestei constatări. Instanța de trimitere apreciază că, în acest caz, nulitatea absolută a contractului, ca măsură mai strictă decât nulitatea relativă prevăzută în dreptul spaniol este o măsură adecvată în vederea protecției consumatorilor. Cu toate acestea, întrebarea este dacă nulitatea absolută, consecință a neinformării consumatorului, este o măsură care răspunde obiectivului Directivei 85/577; trebuie, așadar, să se stabilească dacă – ca și în cazul nulității relative – nulitatea absolută a contractului pe care instanța națională o constată din oficiu este o măsură adecvată în scopul protecției consumatorilor în sensul articolului 4 al treilea paragraf din directivă.

75. În ceea ce privește caracterul adecvat al nulității absolute, am dori să prezentăm, mai întâi, paralelismul dintre dreptul consumatorului de a rezilia contractul și dreptul său de a hotărî cu privire la validitatea contractului încheiat fără această informație. Trebuie să se țină seama de faptul că exercitarea dreptului de a rezilia contractul încheiat în afara spațiilor comerciale depinde de voința consumatorului. Potrivit articolului 5 alineatul (1) din Directiva 85/577: „Consumatorul *are dreptul* [82] de a renunța la efectele angajamentului său […]”. Esența acestei dispoziții este, așadar, aceea că însuși consumatorul este cel care decide dacă se retrage sau nu se retrage din contract. Cu toate acestea, potrivit articolului 5 alineatul (2) din Directiva 85/577, consumatorul nu este eliberat de orice obligație care decurge din contractul reziliat decât în situația în care a trimis o notificare de reziliere celeilalte părți la contract. Pentru ca acel contract să nu mai fie opozabil consumatorului trebuie, așadar, ca acesta să ia o hotărâre și să acționeze prin notificarea rezilierii.

76. La fel cum consumatorul trebuie să fie îndreptățit să își exercite dreptul său de a rezilia contractul, acesta trebuie să aibă și posibilitatea să hotărască el însuși dacă menține sau nu menține în vigoare un contract încheiat în lipsa acestei informații. Astfel, este posibil să dorească menținerea în vigoare a contractului, deși nu a fost informat despre dreptul său de reziliere. Dacă se constată nulitatea contractului, consumatorul va trebui, în principiu, în prezenta cauză, în

82 — Sublinierea noastră. A se vedea de asemenea celelalte versiuni lingvistice ale acestei dispoziții: engleză („*the consumer shall have the right*”), germană („*der Verbraucher besitzt das Recht*”), italiană („*il consumatore ha il diritto*”), spaniolă („*el consumidor tendrá el derecho*”).

temeiul dreptului spaniol și având în vedere principiul *quod nullum est, nullum producit effectum* [83], să restituie marfa primită și să i se ramburseze prețul de cumpărare plătit deja [84]. Cu toate acestea, cele menționate pot să nu fie în avantajul consumatorului; dimpotrivă, nulitatea unui asemenea contract poate să se dovedească în întregime în detrimentul consumatorului [85]. Astfel cum exprimă maxima latină *summum ius summa iniuria*, consumatorul poate fi prejudiciat prin încercarea de a-l proteja excesiv.

77. În plus, este important să se arate că, prin admiterea nulității absolute, s-ar depăși ceea ce permite jurisprudența referitoare la Directiva 93/13. Astfel, potrivit articolului 6 alineatul (1) din Directiva 93/13, „contractul continuă să angajeze părțile […] în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive". Instanța națională, potrivit Directivei 93/13, nu face, așadar, decât să constate din oficiu dacă clauzele individuale sunt abuzive; contractul rămâne în vigoare în cazul în care poate continua să existe fără clauzele abuzive. Cu toate acestea, în prezenta cauză, instanța de trimitere urmărește să constate nulitatea întregului contract, fapt ale cărei consecințe față de contract ar fi mai severe decât cele rezultate din Directiva 93/13.

78. În consecință, apreciem că nulitatea absolută a contractului, pe care instanța națională o constată din oficiu atunci când consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de reziliere, nu este o măsură adecvată în scopul protecției consumatorilor în sensul articolului 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577.

79. Stabilind consecința constatării de către instanța națională a împrejurării în care consumatorul nu a fost informat despre

83 — Potrivit acestui principiu, contractul nu are efecte juridice; în cadrul dreptului spaniol este ceea ce exprimă, de exemplu, Díez-Picazo, L., Gullón, A., *Sistema de derecho civil, Vol. II*, ediția a 7-a, Tecnos, Madrid, 1995, p. 109. Arătăm cu titlu de drept comparat că acest principiu este recunoscut de asemenea în celelalte ordini juridice ale statelor membre; a se vedea, de exemplu, în ceea ce privește dreptul francez, Flour, J., și alții, *op. cit.* (nota de subsol 30), p. 297, punctul 361; în ceea ce privește dreptul sloven, Polajnar Pavčnik, A., *op. cit.* (nota de subsol 34), comentariul articolului 86, p. 507.

84 — A se vedea articolul 1.303 din Codul civil spaniol. A se vedea în doctrina spaniolă, în ceea ce privește obligația de restituire a produselor primite pe baza unui contract nul, Díez-Picazo, L., Gullón, A., *op. cit.* (nota de subsol 83), p. 111. În celelalte ordini juridice ale statelor membre, reglementarea este similară; a se vedea, de exemplu, pentru dreptul german, Larenz, K., Wolf, M., *op. cit.* (nota de subsol 32), p. 797, punctul 8, care afirmă că, în cazul în care contractul este nul trebuie să se revină la o situație similară cu cea existentă atunci când contractul nul nu s-ar fi aplicat niciodată; în dreptul francez, a se vedea Flour, J., și alții, *op. cit.* (nota de subsol 30), p. 298, punctul 362; în ceea ce privește dreptul sloven, a se vedea Polajnar Pavčnik, A., *op. cit.* (nota de subsol 34), comentariul articolului 87, p. 513 și următoarele.

85 — Să luăm ca exemplu cazul în care, în cadrul vânzării la domiciliu, consumatorul cumpără o enciclopedie în perioada de promovare și la un preț inferior pentru primii cumpărători. Consumatorul plătește prețul de cumpărare, însă vânzătorul nu livrează marfa la termenul prevăzut; prin urmare, consumatorul introduce o acțiune împotriva vânzătorului. Instanța constată lipsa de informare a consumatorului despre dreptul său de reziliere și despre nulitatea contractului. Vânzătorul îi rambursează consumatorului prețul de cumpărare, dar, întrucât consumatorul dorește în orice caz să cumpere enciclopedia, o comandă din nou, însă la un preț mai mare întrucât nu mai poate să o cumpere la prețul promoțional.

dreptul său de a rezilia contractul, trebuie, așadar, ca, prin intermediul unei interpretări teleologice, să se caute o alternativă care să corespundă mai bine obiectivului Directivei 85/577.

80. În opinia noastră, obiectivul urmărit de Directiva 85/577 este atins în cel mai eficient mod posibil atunci când instanța națională, în cazul în care constată din oficiu că un consumator nu a fost informat despre dreptul său de reziliere, *îl informează pe consumator despre drepturile pe care i le conferă dreptul național în această situație*. Se asigură astfel, pe de o parte, o protecție adecvată a consumatorului și i se permite consumatorului, pe de altă parte, să decidă el însuși, în conformitate cu principiul autonomiei de voință [86], dacă menține contractul în vigoare în cazul în care nu a fost informat despre dreptul acestuia de reziliere.

81. De altfel, soluția în baza căreia instanța națională îl informează pe consumator despre drepturile acestuia în temeiul dreptului național permite respectarea dreptului statelor membre, potrivit articolului 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577, de a stabili ele însele măsurile adecvate în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia contractul. Dacă s-ar permite instanței naționale să constate din oficiu nulitatea unui contract încheiat în lipsa acestei informații, atunci statelor membre li s-ar retrage competența discreționară pe care le-o acordă directiva în privința consecințelor ce rezultă pentru aceste contracte. O analiză de drept comparat arată astfel că statele membre au optat, în fapt, pentru măsuri foarte diferite la transpunerea articolului 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577, pentru cazurile în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia contractul. În linii mari, statele membre pot fi împărțite în două grupe; în continuare și cu titlu demonstrativ vom prezenta cazul câtorva state membre – fără a concluziona dacă au transpus în mod corect în dreptul lor național dispozițiile Directivei 85/577.

82. Într-un prim grup se regăsesc statele al căror drept național prevede, ca o consecință a neinformării consumatorului, fie nulitatea

86 — A se vedea, de exemplu, Basedow, J., „Die Europäische Union zwischen Marktfreiheit und Überregulierung – Das Schicksal der Vertragsfreiheit", în *Bitburger Gespräche Jahrbuch 2008/I*, Beck, München, 2009, p. 86, care subliniază că libertatea contractuală este expresia cea mai importantă a autonomiei de voință. În ceea ce privește autonomia de voință, a se vedea cu titlu comparativ, în doctrina germană, Larenz, K. Wolf, M. Allgemeiner Teil des bürgerlichen Rechts, ediția a 9-a, Beck, München, 2004, p. 2, punctul 2, în doctrina austriacă, Koziol, H., Welser, R., *Grundriss des bürgerlichen Rechts, Band I: Allgemeiner Teil – Sachenrecht – Familienrecht*, ediția a 11-a, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Viena, 2000, p. 84, în doctrina spaniolă, Díez-Picazo, L. Gullón, A, *Sistema de derecho civil, Vol. I*, ediția a 10-a, Tecnos, Madrid, 2002, p. 369 și următoarele, p. 375, în doctrina franceză, Aubert, J. L., Savaux, E., *Les obligations 1. Acte juridique*, ediția a 12-a, Sirey, Paris, 2006, p. 72, punctul 99 și următoarele.

unui asemenea contract (de exemplu Belgia [87], Luxemburg [88], Țările de Jos [89] și Spania [90]), fie faptul că acest contract nu creează obligații pentru consumator (de exemplu Finlanda [91]), fie stabilesc faptul că nu poate fi solicitată executarea contractului (de exemplu Irlanda [92] și Regatul Unit [93]). Al doilea grup reunește statele în care faptul că consumatorul nu a fost informat prelungește [94] termenul de reziliere a contractului (de exemplu Austria [95], Republica Cehă [96], Italia [97], Germania [98] și Slovenia [99]). De asemenea, trebuie să se menționeze că unele state prevăd, pe lângă consecința de fond, precum nulitatea sau prelungirea termenului de reziliere, o sancțiune pecuniară (de exemplu Belgia [100] și Italia [101]). Mai arătăm că, *de lege ferenda*, acest aspect va fi eventual uniformizat prin directiva privind drepturile

87 — A se vedea articolul 88 alineatul (3) din Legea belgiană din 14 iulie 1991 privind practicile comerciale și informarea și protecția consumatorului, care prevede că neinformarea consumatorului determină nulitatea contractului. Subliniem că legea nu afirmă cu precizie dacă este vorba despre o nulitate relativă sau absolută și nu există o poziție comună a instanțelor belgiene; a se vedea de exemplu Hotărârea Hof van Beroep te Antwerpen din 31 octombrie 2005 (Rechtskundig Weekblad 2007-08, nr. 22, 26.1.2008), în care această instanță a afirmat că era vorba dspree o nulitate absolută, și Hotărârea Hof van Beroep te Gent din 21 februarie 2007 (Jaarboek Handelspraktijken & Mededinging 2007, p. 369), în care această instanță a afirmat că era vorba despre o nulitate relativă.

88 — A se vedea articolul 10 alineatul (4) din Legea luxemburgheză din 16 iulie 1987 privind comerțul ambulant, vânzarea ambulantă, expunerea mărfurilor și solicitarea de comenzi, care prevede nulitatea contractului și posibilitatea consumatorului de a invoca această nulitate dacă nu a fost informat despre dreptul său de a rezilia contractul.

89 — A se vedea articolul 24 alineatul (1) din legea olandeză Colportagewet, care prevede că neinformarea consumatorului determină nulitatea contractului. Având în vedere distincția generală între „nulitate" și „anulabilitate" în dreptul olandez, în acest caz este vorba despre o nulitate pe care instanțele o constată din oficiu; a se vedea Hartkamp, A. S., *Verbintenissenrecht*, partea a 2-a, ediția a 12-a, Kluwer, Deventer, 2005, p. 484, punctul 459.

90 — Astfel cum s-a arătat la punctul 13 din prezentele concluzii, din articolul 4 din legea spaniolă *Ley 26/1991 de 21 de noviembre, sobre contratos celebrados fuera de los establecimientos mercantiles*, rezultă că, atunci când contractul a fost încheiat sau s-a formulat o ofertă în lipsa informării consumatorului despre dreptul său de reziliere, acesta poate solicita constatarea nulității contractului.

91 — A se vedea capitolul 6, articolul 20 din Kuluttajansuojalaki 38/1978 din Finlanda, în temeiul căruia contractul nu creează obligații pentru consumator, însă acesta este obligat să invoce nulitatea acestuia.

92 — A se vedea articolul 4 alineatul (1) litera (b) din regulamentul irlandez European Communities (Cancellation of Contracts negotiated away from business premises) Regulations, 1989, potrivit căruia consumatorului nu i se poate cere să aducă la îndeplinire contractul („the contract shall not be enforceable") dacă acesta nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia contractul.

93 — A se vedea articolul 7 alineatul (6) din regulamentul Regatului Unit The Cancellation of Contracts made in a Consumer's Home or Place of Work etc. Regulations 2008, în temeiul căruia consumatorului nu i se poate cere să aducă la îndeplinire contractul („*the contract shall not be enforceable*") dacă acesta nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia contractul.

94 — Cu această ocazie nu vom analiza dacă dispozițiile acestor state membre care oricum restrâng termenele astfel prelungite sunt conforme cu Hotărârea Curții în cauza Heininger (citată la nota de subsol 17).

95 — A se vedea articolul 3 alineatul (1) din Konsumentenschutzgesetz din Austria, în temeiul căruia termenul de reziliere a contractului începe să curgă din momentul în care consumatorul a fost informat despre dreptul acestuia de reziliere.

96 — A se vedea articolul 57 alineatul (3) din legea cehă Občiansky zákonník – Zákon č. 40/1964, în temeiul căruia consumatorul poate rezilia contractul într-un termen de un an de la încheierea acestuia, dacă nu a fost informat despre dreptul său de reziliere.

97 — A se vedea articolul 65 alineatul (3) din Codice del consume din Italia, în temeiul căruia termenul pentru a rezilia contractul – în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de reziliere – se prelungește cu 60 de zile, care încep să curgă, pentru contractele de vânzare de mărfuri, din ziua în care consumatorul a primit marfa, iar pentru contractele de prestări de servicii, din ziua încheierii contractului.

98 — A se vedea articolul 355 alineatul (3) din Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) din Germania, în temeiul căruia dreptul consumatorului de a rezilia contractul nu expiră dacă nu a fost informat în mod corect despre acest drept.

99 — A se vedea articolul 43d alineatul (4) din Zakon o varstvu potrošnikov din Slovenia, în temeiul căruia termenul de reziliere a contractului este de trei luni în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul acestuia de reziliere. Articolul 43d reglementează rezilierea contractului pentru contractele încheiate la distanță, iar pentru contractele încheiate în afara spațiilor comerciale se aplică în acest sens articolul 46c alineatul (4) din această lege.

100 — Sancțiunea pecuniară pentru absența acestei informații este prevăzută la articolul 102 punctul 7 din Legea belgiană din 14 iulie 1991 privind practicile comerciale, informarea și protecția consumatorilor.

101 — Sancțiunea pecuniară este prevăzută la articolul 62 din Codice del consumo italian.

consumatorilor care în prezent se află în stadiul de propunere [102] și care prevede că – în cazul în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de a rezilia contractul – perioada de retragere expiră la trei luni de la data la care comerciantul și-a îndeplinit celelalte obligații contractuale [103].

83. Trebuie să se mai analizeze dacă dispozițiile Directivei 85/577 sunt norme de ordine publică. În cauza Mostaza Claro [104], Curtea a definit deja în mod implicit dispozițiile Directivei 93/13 [105] ca fiind de ordine publică, invocând cu această ocazie în special faptul că articolul 6 alineatul (1) din această directivă este o dispoziție imperativă. În ceea ce privește Directiva 85/577, se poate susține de asemenea că articolul 4, care îi impune vânzătorului obligația de a-l informa pe consumator în scris despre dreptul acestuia de a rezilia contractul, este o dispoziție imperativă care vizează, având în vedere poziția de inferioritate a uneia din cele două părți contractante, să modifice echilibrul formal între drepturi și obligații ale cocontractanților printr-un echilibru de fapt între părțile contractante. Astfel cum a subliniat deja Curtea în cauza Mostaza Claro în legătură cu Directiva 93/13, se poate constata, de asemenea în ceea ce privește Directiva 85/577, că această directivă care urmărește să întărească protecția consumatorilor în conformitate cu articolul 3 alineatul (1) litera (t) CE constituie o măsură indispensabilă în vederea îndeplinirii misiunilor încredințate Comunității și în special în vederea creșterii nivelului calității vieții în Comunitate [106].

84. Deși Curtea ar decide să nu urmeze argumentația prezentată la punctul precedent și referitoare la ordinea publică, am dori, cu toate acestea, să semnalăm faptul că, în cauzele Océano Grupo și Cofidis, Curtea nu a invocat ordinea publică pentru a justifica acțiunea din oficiu a instanțelor naționale, ci numai protecția efectivă a consumatorului care nu poate fi realizată, având în vedere riscul necunoașterii drepturilor de către consumator, decât dacă instanțele naționale acționează din oficiu [107]. Fără îndoială, și în prezenta cauză trebuie să se asigure o protecție efectivă a consumatorilor, motiv

102 — Propunere de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind drepturile consumatorilor COM(2008) 614 final. Directiva privind drepturile consumatorilor ar înlocui Directiva 85/577, Directiva 93/13, Directiva 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 20 mai 1997 privind protecția consumatorilor cu privire la contractele la distanță (JO 1997, L 144, p. 19, Ediție specială, 15/vol. 4, p. 160) și Directiva 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 mai 1999 privind anumite aspecte ale vânzării de bunuri de consum și garanțiile conexe (JO 1999, L 171, p. 12, Ediție specială, 15/vol. 5, p. 89). A se vedea articolul 47 din Propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind drepturile consumatorilor COM(2008) 614 final și memorandumul explicativ al acestei propuneri, p. 3.

103 — A se vedea articolul 13 din Propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind drepturile consumatorilor COM(2008) 614 final.

104 — A se vedea Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15, punctele 35-38).

105 — A se vedea de asemenea în acest sens Jordans, R., „Anmerkung zu EuGH Rs. C-168/05 – Elisa Maria Mostaza Claro gegen Centro Móvil Milenium SL", în *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht*, nr. 1/2007, p. 50, Courbe, P., Brière, C., Dionisi-Peyrusse, A., Jault-Seseke, F., Legros, C., „Clause compromissoire et réglementation des clauses abusives: CJCE, 26 octobre 2006", în *Petites affiches*, nr. 152/2007, p. 14, Poissonnier, G., Tricoit, J.-P., „La CJCE confirme sa volonté de voir le juge national mettre en oeuvre le droit communautaire de la consommation", în *Petites affiches*, nr. 189/2007, p. 15.

106 — A se vedea Hotărârea Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15, punctul 37).

107 — A se vedea Hotărârea Océano Grupo (citată la nota de subsol 13, punctul 26) și Hotărârea Cofidis (citată la nota de subsol 14, punctul 33). Acest aspect este de asemenea subliniat de avocatul general Mengozzi în Concluziile prezentate la 29 martie 2007 în cauza Rampion (C-429/05, Rec., p. I-8017, punctul 61).

pentru care această cerință, în opinia noastră, poate justifica acțiunea din oficiu a instanțelor naționale, chiar dacă nu se recurge la un argument de ordine publică.

85. Nici soluția în temeiul căreia instanța națională, dacă constată din oficiu că consumatorul nu a fost informat despre dreptul său de a rezilia contractul, îl informează pe acesta despre drepturile pe care i le conferă în această situație dreptul național nu este, în opinia noastră, contrară Hotărârii Curții pronunțate în cauza Hamilton [108]. În această cauză în care Curtea trebuia să se pronunțe dacă o măsură, potrivit căreia dreptul de a revoca subzistă o lună de la executarea integrală de către părți a obligațiilor care decurg dintr-un contract de credit pe termen lung, poate fi totuși considerată o măsură adecvată privind protecția consumatorilor, Curtea a subliniat că noțiunea „adecvat" din articolul 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577 demonstrează că măsurile citate nu vizează o protecție absolută a consumatorilor [109] și că atât economia generală, cât și modul de formulare a mai multe dispoziții din această directivă indică faptul că protecția consumatorului are anumite limite [110]. Totuși, trebuie să se țină seama de faptul că aceste restricții se referă la împrejurări de fapt specifice cauzei în care obligațiile celor două părți la contract au fost îndeplinite în totalitate [111].

86. În cauza din acțiunea principală, din descrierea situației de fapt în ordonanța de trimitere rezultă însă că obligațiile care decurg din contract nu au fost îndeplinite în totalitate. Marfa cumpărată a fost livrată consumatorului și prețul total de cumpărare s-a ridicat la 1 909 euro, din care consumatorul nu a plătit decât 47,48 euro, adică numai o mică parte. Vânzătorul a introdus împotriva consumatorului o acțiune întrucât acesta din urmă nu își îndeplinise în totalitate obligația contractuală. Limitele privind protecția consumatorului pe care le-a introdus Curtea în cauza Hamilton nu sunt, așadar, relevante în prezenta cauză întrucât obligațiile celor două părți, care decurg din contract, nu au fost încă îndeplinite în totalitate.

108 — Hotărârea Hamilton (citată la nota de subsol 23).

109 — *Ibidem* (punctul 39). Acest punct este de asemenea subliniat în doctrină; a se vedea, de exemplu, Mankowski, P., „Die gemeinschaftsrechtliche Kontrolle von Erlöschenstatbeständen für verbraucherschützende Widerrufsrechte", în *Juristenzeitung*, nr. 23/2008, p. 1143.

110 — *Ibidem* (punctul 40).

111 — Acest punct este subliniat în doctrină, de exemplu, de Kroll, K., „Vertragserfüllung als zeitliche Grenze des verbraucherschützenden Widerrufsrechts", în *Neue Juristische Wochenschrift*, nr. 28/2008, p. 2000. A se vedea de asemenea în acest sens Edelmann, H., „EuGH: Kein grenzenloser Verbraucherschutz", în *Betriebs-Berater*, nr. 19/2008, p. 970, Raynouard, A., „CJCE, 10 avril 2008, C-412/06, Annelore Hamilton c/Volksbank Filder eG", în *Revue de jurisprudence commerciale*, nr. 4/2008, p. 305. Adăugăm că, în cauza Hamilton, Curtea a subliniat că recurgerea la noțiunea „obligații care decurg din contract" la al cincilea considerent al Directivei 85/577 dovedește că un astfel de contract poate fi revocat de consumator în orice moment în cursul derulării sale (Hotărârea Hamilton, citată la nota de subsol 23, punctul 41, sublinierea noastră) – bineînțeles numai dacă nu a fost informat despre dreptul său de reziliere. Aceasta nu demonstrează în niciun caz o restricție privind protecția consumatorilor atât timp cât obligațiile contractuale nu sunt îndeplinite.

6. Drept sau obligație a instanței naționale de a acționa *ex officio*?

87. Deși instanța de trimitere nu solicită să se stabilească dacă, în temeiul articolului 4 din Directiva 85/577, are obligația de a acționa din oficiu în situația în care consumatorul nu a fost informat despre dreptul acestuia de a rezilia contractul, ci dacă, dimpotrivă, articolul 4 din directivă o autorizează să acționeze astfel, trebuie să se clarifice dacă prezenta cauză se referă la un drept sau la o obligație de acționa din oficiu. Acest aspect este deosebit de important întrucât, în prezenta cauză, Comisia susține punctul de vedere că instanțele naționale au, în speță, obligația de a acționa din oficiu [112], în timp ce guvernul austriac apreciază că instanțele naționale nu au o asemenea obligație [113].

88. Arătăm mai întâi că întrebarea instanței de trimitere trebuie înțeleasă în contextul dreptului spaniol. Astfel, în speță, dreptul spaniol nu autorizează instanța de trimitere să acționeze din oficiu, motiv pentru care acesta întreabă dacă dreptul comunitar o autorizează în acest sens [114]. Din întrebarea preliminară prezentată astfel rezultă, așadar, că instanța de trimitere încearcă să găsească în dreptul comunitar un temei juridic pentru a acționa din oficiu.

89. În plus trebuie să se sublinieze, cu titlu comparativ, că în cauza Océano Grupo [115] Curtea a statuat, în legătură cu Directiva 93/13, că instanța națională *poate* aprecia din oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale. Similar, în cauza Cofidis, Curtea a menționat *facultatea* [116] instanței naționale de a efectua o asemenea apreciere.

112 — A se vedea punctul 31 din prezentele concluzii.

113 — Guvernul austriac afirmă mai exact că articolul 4 din Directiva 85/577 nu impune statelor membre ca instanțele lor să acționeze din oficiu. A se vedea punctul 27 din prezentele concluzii.

114 — Din acest punct de vedere pot fi înțelese de asemenea întrebarea preliminară adresată de instanța de trimitere și răspunsul Curții în cauza Océano Grupo (citată la nota de subsol 13). A se vedea în acest sens Van Huffel, M., „La condition procédurale des règles de protection des consommateurs: les enseignements des arrêts Océano, Heininger et Cofidis de la Cour de justice", în *Revue européenne de droit de la consommation*, nr. 2/2003, p. 94.

115 — Aceasta rezultă din majoritatea versiunilor lingvistice ale primului punct din dispozitivul Hotărârii Océano Grupo (citată la nota de subsol 13). A se vedea, de exemplu, versiunea franceză („le juge national *puisse* apprécier d'office"), engleză („the national court *being able* to determine of its own motion"), germană („das nationale Gericht von Amts wegen prüfen *kann*"), italiană („il giudice nazionale […] *possa* valutare d'ufficio"), spaniolă („el Juez nacional *pueda* apreciar de oficio"), portugheză („o juiz nacional *possa* apreciar oficiosamente") și olandeză („dat de nationale rechter […] ambtshalve *kan* toetsen").

116 — A se vedea Hotărârea Cofidis (citată la nota de subsol 14, punctele 32, 33 și 35). Unele versiuni lingvistice utilizează la aceste puncte două expresii diferite, de exemplu versiunea franceză („faculté" și „pouvoir"), italiană („facoltà" și „potere") și portugheză („faculdade" și „poder"). Alte versiuni lingvistice utilizează aceeași expresie, de exemplu cea engleză („power"), cea germană („Befugnis"), cea spaniolă („facultad"), cea olandeză („bevoegdheid").

Curtea a mers mai departe în cauza Mostaza Claro și a hotărât că instanța națională trebuie să aprecieze din oficiu caracterul abuziv al unei clauze contractuale [117].

90. În opinia noastră, în prezenta cauză, instanța națională este de asemenea obligată să intervină din oficiu în măsura în care este singurul mod de a asigura protecția efectivă a consumatorilor urmărită prin intermediul Directivei 85/577 [118]. Dacă această apreciere ar fi lăsată la discreția instanțelor naționale nu ar fi clar pe baza căror criterii o instanță ar interveni din oficiu în unele cazuri și nu ar interveni în altele. De asemenea, obligația instanțelor naționale de a interveni din oficiu este importantă întrucât acțiunea din oficiu realizată în mod sistematic va avea efect descurajator, comercianții fiind descurajați în a nu-i informa pe consumatori despre dreptul acestora de a rezilia contractul [119].

117 — Subliniem în această privință că, în dispozitivul Hotărârii Mostaza Claro (citată la nota de subsol 15), numai câteva versiuni lingvistice utilizează în mod expres modul imperativ – astfel, de exemplu, versiunea engleză („*must* détermine whether the arbitration agreement is void") sau versiunea slovenă („*mora* […] presojati ničnost arbitražnega dogovora") – alte versiuni utilizează în dispozitiv modul indicativ, de exemplu, versiunea franceză („apprécie la nullité de la convention d'arbitrage") sau versiunea germană („die Nichtigkeit der Schiedsvereinbarung prüft"). Cu toate acestea, obligația de a examina din oficiu rezultă în mod clar de la punctul 38 din hotărâre; a se vedea unele versiuni lingvistice ale acestui punct al hotărârii, de exemplu, versiunea franceză („*soit tenu* d'apprécier d'office"), versiunea engleză („*being required* to assess of its own motion"), versiunea germană („von Amts wegen […] prüfen *muss*"), versiunea italiană („*sia tenuto* a valutare d'ufficio"), versiunea spaniolă („*deba* apreciar de oficio"), versiunea portugheză („*deva* apreciar oficiosamente"), versiunea slovenă („*dolžnost* […], da po uradni dolžnosti presoja") și versiunea olandeză („ambtshalve *dient* te beoordelen").

118 — Acest punct este subliniat cu titlu comparativ în legătură cu Directiva 93/13 de Van Huffel, *op. cit.* (nota de subsol 114), p. 97.

119 — *Ibidem* (punctul 77).

91. Instanțele naționale au, așadar, în opinia noastră, obligația, iar nu numai dreptul de a constata din oficiu dacă un consumator a fost informat despre dreptul său de a rezilia contractul și de a-l informa, dacă nu a fost informat, despre drepturile pe care i le conferă în acest caz dreptul național.

## C — *Concluzie*

92. Având în vedere considerațiile precedente apreciem că la întrebarea preliminară trebuie să se răspundă că dispozițiile coroborate ale articolului 153 CE, ale articolului 3 alineatul (1) litera (t) CE și ale articolului 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577 trebuie interpretate în sensul că nu autorizează instanța națională, în împrejurările în speță, să constate din oficiu nulitatea contractului în cazul în care consumatorul nu a invocat nulitatea în cursul procedurii în fața acestei instanțe; totuși, instanța națională trebuie să constate din oficiu dacă acest consumator a fost informat despre dreptul său de a rezilia contractul și să îl informeze, dacă nu a fost informat, despre drepturile pe care i le conferă în acest caz dreptul național.

## VII — Concluzie

93. Având în vedere toate considerațiile precedente, sugerăm Curții să răspundă la întrebarea preliminare adresată de Audiencia Provincial de Salamanca după cum urmează:

„Dispozițiile coroborate ale articolului 153 CE, ale articolului 3 alineatul (1) litera (t) CE și ale articolului 4 al treilea paragraf din Directiva 85/577 trebuie interpretate în sensul că nu autorizează instanța națională, în împrejurările în speță, să constate din oficiu nulitatea contractului atunci când consumatorul nu a invocat nulitatea în cursul procedurii în fața acestei instanțe; totuși, instanța națională trebuie să constate din oficiu dacă acest consumator a fost informat despre dreptul său de a rezilia contractul și să îl informeze, dacă nu a fost informat, despre drepturile pe care i le conferă în acest caz dreptul național."